

Inger Grete Lia Stålesen

Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?

En kvalitativ studie av betydningen av karriereveiledning for kvinnelige innsatte i fengsel

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2019 Inger Grete Lia Stålesen

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

1 Sammendrag

Nasjonale og internasjonale rapporter beskriver betydningen av veiledning i et livslangt perspektiv, og for å sikre sosialt likeverd og økonomisk vekst for alle, må vi ha effektive systemer for både karriereinformasjon- og utvikling (OECD, 2004). NOU (2016:7) peker på at det er mangler og utfordringer relatert til karriereveiledning da den bærer mer preg av informasjon enn veiledning (NOU 2016:7, s. 29). Kriminalomsorgsdirektoratet skriver at det er utarbeidet flere rapporter om soningsforholdene i norske fengsler, men det skrives lite om hva slags veiledning som tilbys.

I denne masteroppgaven er det undersøkt hvilken betydning karriereveiledning kan ha for innsatte kvinner i fengsel. Det empiriske grunnlaget for oppgaven er individuelle semistrukturerte intervjuer med fem kvinnelige innsatte under straffeforfølgning og varetekt.

Problemstillingen er:

”Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for innsatte kvinner i fengsel?”

Forskningsspørsmålene er følgende:

1. Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?
2. Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?

Studien viser at den veiledningen som ble tilbudt de innsatte kvinnene stort sett gjaldt veiledning innen valg av utdanning og kurs innen kost/livsstil og blomster. Det var ikke likestilling mellom menn og kvinner angående aktivitet-, og jobb- og utdanningstilbud, og kvinnene ønsket seg flere aktivitets- og utdanningstilbud som ikke var kjønnsrelaterte. Videre ønsket kvinnene seg rusmestringskurs som de mente var livsviktig for dem, men kurset var kun forbeholdt menn. I tillegg tar studien for seg mangel på individuell karriereveiledning, mellommenneskelige relasjoner, når systemet svikter, brukermedvirkning og overgang fra fengsel til frihet.

Gjennom informantenes fortellinger kom det frem tydelige ønsker om forbedringer:

1. Karriereveiledning i fengsel bør forstås i et livsmestringsperspektiv, ikke kun veiledning i forhold til utdanning. Veiledningen vil kunne lette overgangen fra soning til et liv i frihet.
2. Rusmestringskurs er meget viktig da det er en helt nødvendig forutsetning for å få balanse i livet.
3. Det er behov for å styrke karriereveiledningskompetansen blant de ansatte.

4. Informantene var tydelige på betydningen av gruppeveiledning, og dette bør derfor vurderes innført på permanent basis.
5. Informantene etterlyste å bli hørt, og brukervedvirkning bør innføres slik at de kvinnelige innsatte er aktive i utformingen av aktivitets-, utdannings- og jobbtilbud, samt karriereveiledningstilbudet for de kvinnelige innsatte.

2 Abstract

National and international reports describe the importance of guidance in a life-long perspective. Effective systems for career information and development secure social equality and economic growth for everyone (OECD, 2004). NOU (2016:7) points to challenges related to career guidance because the focus is more on information than guidance (NOU 2016:7, s. 29). There are multiple reports describing the conditions in Norwegian prisons, but the Norwegian Correctional Service writes that the reports say little about what type of guidance is being offered.

This Master's Thesis has investigated the significance of career guidance can have for female prisoners under procession and in custody.

The main research question is:

“Which significance can career guidance have for incarcerated women in prison?”

The research question has been divided up in the following sub-questions:

1. What experience do you have with career guidance?
2. Which form for career guidance do you want?

The study shows that the guidance offered to the female prisoners was related to choosing education in addition to courses on nutrition/lifestyle and flowers. Men and women did not receive the same opportunities that were none-gender related. Furthermore, the women wanted a course to cope with drug addiction. They meant the course was vital for them, but it was only offered to men. This study also highlights the lack of individual career guidance, human relations, when the system fails, user contribution and the transition from prison to freedom.

Through the informants, this study found several areas for improvements:

1. Career guidance should be understood in a life-long perspective, not only for educational guidance. The guidance will ease the transition from being incarcerated to a life of freedom.
2. Courses to cope with drug addiction is especially important for life balance.
3. There is a need to strengthen the guidance competence of the employees in the prisons.

4. The informants highlighted the importance of group guidance. This should be implemented on a permanent basis.
5. The informants wanted to be heard, and user contributions should be implemented enabling the female prisoners to be active in designing the activities, work and educational opportunities.

3 Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag	2
2	Abstract	4
3	Innholdsfortegnelse	6
4	Forord	8
5	Innledning	9
	5.1 Tidligere forskning	12
	5.2 Internasjonal forskning	13
	5.3 Nasjonalt.....	13
6	Teori	15
	6.1 Innledning til teori.....	15
	6.2 Et utvidet karrierebegrep	15
	6.3 Mening og identitet	16
	6.4 Helhetlig karriereforståelse	17
	6.5 Brukermedvirkning	19
	6.6 Etikk	20
7	Forskningsdesign og metode	22
	7.1 Kvalitativ metode	22
	7.2 Personvern	24
	7.3 Sikkerhetsrutiner.....	24
	7.4 Informantene/utvalget	25
	7.5 Makt og posisjonering	26
	7.6 Fengsel som forskningssted	27
	7.7 Besøksrom 2.....	28
	7.8 Gjennomføringen av de semistrukturerte intervjuene.....	29
	7.9 Etske betraktninger	31
	7.10 Reliabilitet og validitet	32
8	Funn	34
	8.1 Forskningsspørsmål 1. "Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?"	35
	8.2 Forskningsspørsmål 2: "Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?"	42
9	Drøftinger	49

9.1	Karriereveiledning i et livsmestringsperspektiv	50
9.2	Mellommenneskelige relasjoner.....	53
9.3	Rusmestring	55
9.4	Systemet svikter	57
9.5	Brukermedvirkning	58
9.6	Overgangen fra fengsel til frihet	59
9.7	Oppsummering av de tydeligste funnene	63
10	Avslutning.....	64
	Referanser/litteraturliste	66
	Oversikt over tabeller og figurer	71
	Vedlegg.....	72

4 Forord

Det startet i 2015 med en fagdag i Veiledernetverket ved Universitetet i Agder hvor vi i nettverket hadde fått Roger Kjærgård til å dele sin kunnskap om temaet ” Karriereveiledning, - veiledning i velferdsstaten”. På slutten av fagdagen spurte han om noen av deltakerne var interessert i masterstudiet i karriereveiledning, og jeg skjønnte med en gang at dette ville jeg!

Samtidig som studiet startet flyttet jeg til Filippinene for å arbeide som teamleder i en fredsprosess. Takk til Flyktningshjelpen som la arbeidsforholdene til rette slik at jeg kunne pendle mellom arbeidet på Filippinene og studier i Drammen, og til Roger Kjærgård som var fleksibel og ga god veiledning de ti månedene pendlingen varte.

Det å være med i forskjellige studiegrupper har vært viktig for meg, særlig studiegruppa som har bestått hele studieforløpet. Gode diskusjoner, praktiske tips, chatt og masse latter sammen med dere har betydd mye for meg. Dere er helt fantastiske. Spesielt vil jeg takke deg, Ida, for god støtte og hjelp.

Jeg vil spesielt takke mine fem flotte kvinner i fengslet som delte så åpent fra livene deres. Jeg håper deres og mitt bidrag vil endre kvinners soningsforhold til det bedre, spesielt med tanke på karriereveiledning i et bredt perspektiv. Tusen takk til fengselsledelsen både i regionen, men også ledelsen i ”fengslet i Sørvest-Norge et sted” for at dere åpnet portene for meg.

Takk igjen til Roger Kjærgård som har vært min hovedveileder ved denne masteroppgaven og som har fulgt meg igjennom hele studiet. Du har alltid vært rask til å gi god veiledning på en fin måte.

Til min mann Ståle, som alltid har hatt tro på meg og som har støttet meg hele veien, - tusen takk. Jeg er så takknemlig for at jeg har hatt en flott familie og gode venner som har heiet på meg hele veien.

Dette masterstudiet har vært en fantastisk opplevelse fra begynnelse til slutt. Anbefales!

Søgne, mai 2019

Inger Grete Lia Stålesen

5 Innledning

I denne masteroppgaven vil jeg sette fokus på karriereveiledning for kvinnelige innsatte i norske fengsler. Det er et tema jeg har vært opptatt av i lengre tid og som henger sammen med min yrkesbakgrunn som polititjenestekvinne gjennom 37 år i politiet. Jeg har arbeidet tett på sårbare grupper på flere felt, blant annet innenfor vold i nære relasjoner, ran, drap og seksuelle overgrep mot barn og voksne og har sett at manglende støtte og oppfølging kan få store konsekvenser for videre livsførsel.

I løpet av masterstudiet har jeg blant annet forsket på kriminelle mannlige gjengangere og sosial inkludering, samt veiledning ved bruk av SØT-metoden av ungdom idømt ungdomsstraff. I min yrkeskarriere som polititjenestekvinne har jeg ved flere anledninger i forbindelse med straffesaker hatt kontakt med både mannlige og kvinnelige innsatte, men mest med de mannlige. Jeg er derfor nysgjerrig på hvordan soningsforholdene er for de kvinnelige innsatte og har i denne forskningen fokusert på deres erfaringer med karriereveiledning mens de soner. Jeg er også interessert i om kvinnene har brukermedvirkning relatert til soningsforholdene og karriereveiledning.

Som bakgrunnsmateriale vil jeg innledningsvis ta for meg litt om hva OECD, NOU «Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn», Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI), samt diverse rapporter og artikler sier om karriereveiledning, samt domfelte og varetektinnsattes rettigheter i de norske fengslene. Jeg ser det som viktig å belyse hva nasjonale og internasjonale rapporter og innstillinger sier om kvinnelige innsattes rettigheter, og om hva som eventuelt beskrives som forbedringspotensialer. Seinere i denne masteroppgaven vil jeg løfte frem kvinnenes faktiske opplevelser under straffegjennomføring og varetekt når det gjelder om retningslinjer og anbefalinger blir etterfulgt, spesielt med tanke på tilrettelegging av kvinners særlige behov og tilbud om karriereveiledning.

OECD (2004, s. 67, I Plant, 2018a, s. 74) viser til at internasjonalt har veiledning i et livslangt perspektiv stått sentralt i flere år og definerer livslang veiledning slik:

«Veiledning omfatter et bredt spekter av aktiviteter som gjør at borgere i alle aldre og ulike faser av livet kan identifisere egne evner, kompetanser og interesser, for å kunne ta

beslutninger om utdanning, opplæring og yrkesvalg og styre sin individuelle livsvei innen læring, arbeidsliv og andre sammenhenger hvor disse evnene og kompetansene læres og/eller brukes».

Videre beskriver OECD (2004, s. 67) at for å sikre sosialt likeverd og økonomisk vekst for alle, må vi ha effektive systemer for både karriereinformasjon- og utvikling. I tillegg peker OECD på at når det gjelder profesjonalitet og kvalitet i karriereveiledningen i Norge, finns det en rekke utfordringer og mangler som gjør at karriereveiledningen i Norge bærer mer preg av informasjon enn veiledning (I NOU 2016:7, s. 29).

Stortingsmelding nr. 12 for 2014-2015 "Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen", peker på at Kriminalomsorgens ansvar er å tilby et innhold i straffegjennomføringen som er tilpasset den enkeltes behov. Dette er spesielt viktig for å forebygge tilbakefall til ny kriminalitet. Videre skal Kriminalomsorgen legge til rette for tilbud om skole, arbeid, diverse program, behandling og andre tilbud. Tilbudene skal være godt koordinert og ha stor fleksibilitet. Videre står det at det er viktig at det tilrettelegges for å møte kvinners særlige behov, samt at de skal skjermes fra de mannlige innsatte, både bygningsmessig og innholdsmessig (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 43).

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har utarbeidet rapporten «Innsatt og utsatt - Rapport om soningsforholdene til utsatte grupper i fengsel», og i tillegg til å beskrive forholdene for grupper slik som blant annet de med nedsatt funksjonsevne, lettere utviklingshemmede, minoriteter, andre tros- og livssynsutøvelser, psykisk syke, beskriver de forholdene for kvinnelige innsatte i norske fengsler. I rapporten står det blant annet dette om de internasjonale forpliktelsene:

FN-konvensjonen om eliminering av alle former for diskriminering mot kvinner (CEDAW) er en del av norsk lov. Konvensjonspartene er forpliktet til å motvirke alle former for diskriminering av kvinner. Kvinnekomiteen har uttalt at soningsforhold som ikke ivaretar kvinners særskilte behov under soning, utgjør diskriminering i strid med konvensjonen. FNs Mandela-regler vektlegger at kvinner og menn skal sone adskilt. Bangkok-reglene, som er et supplement til Mandela-reglene, retter særlig oppmerksomhet mot kvinners behov i fengsel. Reglene sier blant annet at kvinner skal sone nær hjemmet sitt, de skal ha rett til

kartlegging og oppfølging av medisinske behov, behov som følge av rusavhengighet og tidligere erfaringer med vold og seksuelle overgrep. Kvinner skal videre ha rett til kvinnelig lege, og all behandling og rehabilitering skal være kjønns sensitiv. I tillegg skal betjenter som jobber i og med kvinner i fengsler ha opplæring som er kjønns spesifikke. De europeiske fengselsreglene understreker viktigheten av at kvinner og menn får sone adskilt, og oppfordrer landene til å ta særlig hensyn til kvinners sanitærbehov under soning.

(Likestillings- og diskrimineringsombudet, 2017, s. 15-16).

Som nevnt er disse reglene også en del av norsk lov og er derfor gjeldende for forholdene i de norske fengslene. LDO (2017, s. 20-22) påpeker en rekke forhold når det gjelder mangel på likeverd mellom kvinner og menn som soner, og anbefaler at kvinnene sikres et likeverdig forhold under soning slik at uønsket seksuell oppmerksomhet fra menn, press om salg av seksuelle tjenester, utnyttning, trakassering og vold opphører.

LDO beskriver også at kvinner ikke får lik tilgang som menn til helse- og rusmestringstilbud og arbeids-, utdannings- og aktivitetstilbud. De anbefaler at fengslene burde ha «et fagmiljø som har kunnskap om kvinnelige innsattes særskilte utfordringer da det er avgjørende for et formålstjenlig fengselsopphold og vellykket tilbakeføring til samfunnet» (Likestillings- og diskrimineringsombudet, 2017, s. 22).

Kriminalomsorgsdirektoratets (KDI) rapport « Likeverdige forhold for kvinner og menn under kriminalomsorgens ansvar» beskriver at det er utarbeidet flere rapporter på temaet kvinner og deres soningsforhold, men at det er store mangler når det gjelder å sette tiltakene ut i praksis. Videre er kvinnepopulasjonen i kriminalomsorgens dokumenter så og si fraværende og dermed «enkjønnnet» (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015, s. 4).

Rapporten poengterer at alle er like mye verd og skal være likeverdige, men at menn og kvinners ulikheter fører til ulike behov og forutsetninger. Derfor er det viktig å møte den enkeltes behov og tilpasse behovene. I rapporten listes det opp forslag til flere tiltak som blant annet individuell fremtidsplan for kvinnene, større bredde i arbeidstilbudet, økt kompetanse hos kontaktbetjentene vedrørende kvinners særskilte behov. Videre foreslås det i rapporten økt samarbeid med eksterne samarbeidspartnere slik som NAV, arbeidsmarkedet og helse til forberedelse til løslatelse. I tillegg

anbefales det egne kvinnefengsler for å trygge kvinnene mens de soner, men også for å gi varierte og tilrettelagte tilbud som er tilpasset kvinnenes behov (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015, s. 4-7).

En rapport fra Kompetanse Norge «Rapport om karriereveiledning i kriminalomsorgen – resultat fra en undersøkelse til rådgiverne i fengselsundervisningen» (Bakke, Byholt & Ianke, 2017, s. 16) konkluderte med at innsatte som deltar på skoleundervisningen som oftest får tilgang til karriereveiledning, mens andre innsatte har liten tilgang. Veiledningen som tilbys bærer ofte preg av rådgivning, ikke veiledning.

I artikkelen «Hvordan kan karriereveiledning påvirke sosial inkludering av kriminelle gjengangere?» hvor jeg har intervjuet seks mannlige kriminelle gjengangere, kommer det tydelig frem at de ikke har fått karriereveiledning mens de sonet på lukket avdeling, men at de hadde fått noe tilgang på åpen avdeling (Stålesen, 2016). Informantene bekrefter OECD sin bekymring om at praksis bar mer preg av rådgivning enn veiledning (NOU 2016:7, s. 29).

5.1 Tidligere forskning

Rapporten «Kvinner i fengsel, 2014-2016 - en temarapport om kvinners soningsforhold i Norge» starter med å poengtere at internasjonal forskning viser at på grunn av det lave antall kvinner i forhold til menn i fengsel fører det ofte til at fengslene blir basert på behovene til de mannlige innsatte. Kvinner i norske fengsler utgjør cirka 200 per år, dvs. ca. 5.5 % av alle innsatte pr. 2014. De har dårligere soningsforhold enn menn blant annet når det gjelder det bygningsmessige, fysisk aktivitet, arbeidstrening, hjelp med psykisk helse, rusmestring og seksuell trakassering fra menn (Sivilombudsmannen, 2014, s. 9,12-13).

Videre peker rapporten på at kvinner i fengsel er en sårbar gruppe. Kvinnene er mer belastede enn menn og befolkningen ellers ved at de har større forekomster av psykiske plager, flere har vært utsatt for seksuelle overgrep både som barn og voksen, de er mer rusbelastet, noe som igjen kan føre til dårlig økonomi og manglende familietilknytninger (Sivilombudsmannen, 2014, s. 14). Rapporten beskriver ikke noe om et eventuelt karriereveiledningstilbud til de innsatte.

Bergset (2018, s. 2) har forsket på hvordan mannlige innsatte på kortere dommer opplever seg selv i et karrieresperspektiv ved bruk av en Q-metodologisk metode. Hun er blant annet opptatt av hvor de mannlige innsatte er for å ha det som et startpunkt for å tilpasse karriereveiledningen.

Utover dette er det lite forskning på karriereveiledning og dens betydning for innsatte i norske fengsler.

5.2 Internasjonal forskning

Thomsen, Mathiassen og Wahlgren skriver i sin rapport "Vejledning og kompetenceafklaring i danske fængsler, - eksempler og anbefalinger" (2013) om hvilke veiledningsaktiviteter og utdanning som eksisterer og gir anbefalinger til forbedringer.

Rapportens anbefalinger går blant annet på å øke veiledningstilbudet til de innsatte, skape bedre tilgang til veiledningsaktivitetene, at veiledning integreres i fengslets praksis med tydelig ansvarsfordeling, utvikle gode rutiner vedrørende overgang fra fengsel til frihet på allerede igangsatt utdanning og å styrke den pedagogiske veiledningskompetansen hos ansatte (Thomsen, Mathiassen & Wahlgren, 2013, s. 39).

I de danske fengslene soner menn og kvinner sammen og rapporten har ikke fokusert særlig på kvinner, men nevner at kvinner er i minoritet. Videre peker rapporten på at en må være varsom med hvilke tema som tas opp i en eventuell felles gruppeveiledning hvor kvinner også deltar da de kan ha vært utsatt for vold fra menn. Til slutt anbefales det at kvinner skal ha like muligheter som menn når det gjelder veiledningsaktiviteter og kompetanseavklaringer, samt at utdanningstilbudet skal tilpasses kvinners ønsker og interesser (Thomsen, Mathiassen & Wahlgren, 2013, s. 51).

5.3 Nasjonalt

NOU «Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn» (2016:7, s. 211) anbefaler et helhetlig system for all karriereveiledning, og at Kriminalomsorgen som har ansvar for karriereveiledning i de norske fengslene, bør legge til rette for karriereveiledning. Et stort antall av de innsatte har kortere arbeidserfaring og mindre utdanning når en sammenlikner med resten av

Norges befolkning, og innsatte bør ha lik rett til tjenester og tilbud som befolkningen for øvrig (NOU 2016:7, s. 209).

Etter å ha lest forskning på innsattes soningsforhold, hva NOU (2016:7) og OECD med flere, samt internasjonal forskning på innsatte i fengsel, har fokuset stort sett vært enkjønnet. Det vil si at i og med kvinnene er i minoritet, har ikke kvinnenes soningsforhold blitt belyst på en tilfredsstillende måte. I rapporten fra kriminalomsorgen "Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring for 2017-2020" (Kriminalomsorgen, 2017) er det foreslått flere forbedringstiltak for kvinner i fengsel. Jeg er interessert i å finne ut om det er likeverd mellom kvinner og menn mens de soner i fengsel, og hvordan de kvinnelige innsatte opplever soningsforholdene.

Som nevnt tidligere har jeg foretatt et forskningsprosjekt med mannlige innsatte og deres opplevelser av karriereveiledning i forhold til sosial inkludering. I denne oppgaven ønsker jeg å fokusere på de kvinnelige innsatte da jeg ser på det som særdeles viktig siden det er lite eller ingen forskning på kvinner og karriereveiledning. Jeg har derfor valgt å fokusere på hvilke erfaringer de kvinnelige innsatte har hatt med karriereveiledning, samt hvilke ønsker og eventuell brukermedvirkning de har hatt under soning.

Med bakgrunn i min interesse for temaet, samt lite forskning på kvinner i fengsel, er denne masteroppgavens problemstilling:

"Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?"

Forskningsspørsmålene er:

3. Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?
4. Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?

6 Teori

6.1 Innledning til teori

I dette kapittelet vil jeg belyse teori som sier noe om hva som skal til for å kunne leve et meningsfullt liv, om relasjoner, brukermedvirkning, opplevde sammenhenger og om livets balansekunst. Dette er fenomen som kom frem i informantenes fortellinger, og jeg vil trekke frem teori som vil være til nytte i senere analyse og drøftinger. I denne oppgaven kommer jeg ikke inn på teori om det miljømessige forholds betydning for den enkeltes karriere.

Jeg vil bruke Amundson (2004) når det gjelder å finne balanse i livet, som for meg også betyr livskvalitet, og Savickas (2012) når det gjelder Life Design og det narrative. Både Amundson (2004) og Savickas (2012) setter karriereforståelsen inn i en helhetlig livsforståelse.

Videre vil jeg trekke inn Antonovsky og salutogenese som ser på blant annet hva som gjør tilværelsen meningsfull, samt opplevelse av sammenheng (2012). I tillegg vil jeg støtte meg noe til Plant (2018) og Lingås (2013, 2016) vedrørende karriereveiledning, brukermedvirkning og etikk. Fra et karriereveiledningsståsted kan brukermedvirkning komme til syne som et viktig moment for å bedre soningsforholdene.

6.2 Et utvidet karrierebegrep

Hva betyr ordet karriere? Plant (2018b, s. 270) sier ordet karriere betyr løpebane eller livsvei og at hvis en tolker karriereveiledning i bred forstand, kan det forstås som livsveiledning. Lund (2010) peker på hvor viktig myndiggjørelse eller empowerment er for å utvikle ressurser for å kunne gjennomføre forandringsprosesser hos den enkelte. Viktige faktorer er det å kunne endre måten en lever på, bygge nye sosiale nettverk og tilegne seg nye faglige og sosiale kompetanser (Lund, 2010, s. 54). I tillegg til å forstå karriereveiledning som en veiledning på utdannings- og yrkesvalg bringer Savickas (2012, s. 17) inn viktigheten av å bygge en karriere, også beskrevet som Life Design. I drøftingene vil jeg undersøke om karriereveiledning kan utgjøre en forskjell på hva slags liv informantene ønsker å leve.

6.3 Mening og identitet

Kan alle oppnå å leve "det gode liv" og hva må til for at så mange som mulig kan si at de lever godt? Psykolog Martin Seligman (I Røyset & Kleppstø, 2017, s. 34) har forsket på hvilke faktorer som er nødvendige for å få det til. Han nevner blant annet "det behagelige livet" hvor en har mange positive emosjoner som en vet å forsterke, "det gode liv" hvor en vet om sine styrker og bygger livet omkring dem, samt "det meningsfulle livet" hvor menneskene bruker sine styrker til å tjene et større formål (I Røyset & Kleppstø, 2017, s. 34).

Seligman (I Røyset & Kleppstø, 2017) har utarbeidet modellen "PERMA" for å synliggjøre faktorer som spiller inn for å leve et meningsfullt liv. Det går ut på positive emosjoner hvor en har evnen til å se positivt på fortiden, nåtiden og fremtiden og fremhever gleden av å bli stimulert intellektuelt og kreativt. Engasjement innebærer viktigheten av å engasjere seg i aktiviteter som det å lære og å vokse, samt utvikling av personlig lykkefølelse som igjen kan skape flyt i livet. Videre er relasjoner og sosial kontakt viktige faktorer. Når en møter utfordringer, kan positive og sterke relasjoner gi god støtte. Det å vite om meningen med livet er også viktig for å leve et tilfredsstillende liv. Til slutt i modellen peker han på betydningen av accomplished, - av det å ha oppnådd det en ønsker, men også viktigheten av at målene må være realistiske (I Røyset & Kleppstø, 2017, s. 35-36). Dette kan være relevant for kvinner i fengsel da de kan ha et ønske om et meningsfullt liv til tross for at de befinner seg i en utfordrende situasjon.

Sosiologen Aaron Antonovsky (2012) lanserte begrepet salutogenese som er læren om hva som gir god helse. For å kunne oppfatte tilværelsen som meningsfull, bruker Antonovsky begrepet sense of coherence, oversatt til opplevelse av sammenheng. For å kunne mestre nevner han de tre komponentene meningsfullhet, begripelighet og håndterbarhet (Antonovsky, 2012, s. 39-41). Disse begrepene omfatter om det en gjør gir motivasjon og mening, om det er forståelig og forutsigbart, samt om en har tro på det å kunne mestre det en står over for (Antonovsky, 2012, s. 39-40). I denne i oppgaven er jeg interessert i hva kvinnene kan gjøre for å mestre og hva som kan bidra til at de eventuelt kan oppleve, forstå sammenheng og forutsigbarhet.

Giddens (I Heggen, 2016, s. 180) peker på at unge skaper sin identitet og at identiteten er et narrativ som ungdom skaper om seg selv. Spørsmålet kan da bli om hva slags fortelling en ungdom eller en voksen for den saks skyld, forteller om seg selv, og om det legges vekt på negative eller

positive erfaringer. For å mestre det å få et bedre liv kan en være avhengig av å vite om nye situasjoner og hendelser er påvirkelige, logiske, forutsigbare og overkommelige.

Hvis oppveksten har båret preg av bruk av trusler og straff, kan adferdsmønsteret ofte bære preg av at egne ferdigheter og tanker ikke har betydning. Omsorgspersoner som har opptrådt uforutsigbart, slik som for eksempel foreldre som rusmisbrukere, kan bidra med sin oppførsel til at barn får en følelse av at det ikke nytter å forsøke å påvirke situasjoner som oppstår (Walseth & Malterud, 2004, s. 2). I tilknytningsteorien beskriver Lopez (I Amundson 2004) at trygge barn utvikler større grad av selvregulering vedrørende sine følelser når de skal løse vanskelige problem, enn utrygge barn. Positive relasjoner i barndommen kan være med på å utvikle en sunn identitet som barnet bringer med seg videre i livet. Det kan føre til reduksjon av angst, skape tillit til andre og gi selvtillit. Ved negative relasjoner og mangler på tillit kan et barn utvikle sårbarhet, avhengighet og følelsesmessig ustabilitet (Amundson, 2004, s. 31). Enkelt sagt kan trygg oppvekst føre til trygge voksne. Disse faktorene kan ha påvirket informantenes livsførsel og vil derfor være viktig å ha som bakgrunn for forståelsen av deres behov.

Hver og en har en egen identitet samtidig som vi er medlem i et fellesskap. Å forstå hvordan det individuelle og det kollektive samarbeider, er viktig. Gelatt (I Amundson, 2004) beskriver viktigheten av å forstå individperspektivet, men samtidig erkjenne sin kultur, familieforhold med mer. I tillegg stammer både vår individuelle, men også vår kollektive identitet fra en felles kilde slik som betydningsfulle relasjoner (Gelatt, I Amundson, 2004, s. 30). Amundson (2004, s. 29) beskriver det å tilhøre en gruppe slik: «...deltagelse i grupper er med til at give vores liv form og retning; de grupper, vi er med i, påvirker vores selvforståelse...».

6.4 Helhetlig karriereførståelse

For at karriereveiledning skal kunne bidra til å styrke opplevelsen av mening og identitet, er det viktig å ta utgangspunkt i en helhetlig karriereførståelse. Jeg vil benytte meg av Savickas (2012) og Amundson (2004) som begge er opptatt av en helhetlig forståelse av karriereveiledning.

Life Design går i korthet ut på å fortelle små historier fra livet, dekonstruere fortellingene, for så å rekonstruere opplevelsene til et livsportrett. Deretter kan så veileder og veisøker i en samhandling konstruere en ny fortelling hvor veisøker reflekterer og gjør endringer i sin livsfortelling som igjen

kan oppmuntre til endring og utvikling. Denne form for karriereveiledning kan styrke veisøker til å tørre å handle i en usikker fremtid (Savickas (2012, s. 15-17).

Jeg vil benytte meg av Amundson (2004) hvor han beskriver hvordan dimensjonene lengde, bredde og dybde kan påvirke innholdet i livet vårt, om livskvalitet og hvordan vi søker å leve et balansert liv (Amundson 2004, s. 7-14). Jeg tror at hans beskrivelser av hva som kan bidra til et bedre liv, spesielt viktigheten av helheten, om balanse/ubalanse og tilknytningsteorien, kan knyttes til drøftingen av de kvinnelige innsattes fortellinger.

Aspektet med dimensjonen lengde handler om hvordan vi utnytter tiden vi har, og ved å leve et harmonisk liv oppdager vi at kvaliteten på livet påvirkes (Amundson, 2004, s. 11-12). Bredde-dimensjonen inneholder aspekter om de rollene vi spiller i vårt liv som stimulerer oss mentalt og fysisk, samt det vi engasjerer oss i som gir oss personlig mening og utbytte. Dybde-dimensjonen er å finne mål og mening med tilværelsen, samt å lære å kjenne oss selv, hva vi tror på og hva vi mener (Amundson, 2004, s. 11-12).

Videre beskriver Amundson (2004) at i disse tre dimensjonene kan en oppnå et balansert liv, men at diverse mønstre kan skape ubalanse. Mennesker som lever på siden av samfunnets sosiale strukturer, slik som for eksempel narkomane og hjemløse, om det måtte være deres eget valg eller at omstendighetene har ført dem dit, lever i konstant fare tatt lengde-dimensjonen i betraktning (Amundson, 2004, s. 15, 16).

Når det gjelder breddeperspektivet, trekker Amundson (2004) frem at de menneskene som lever på sidelinjen, slik som arbeidsløse, mennesker med dårlig helse med fler, kan komme inn i et mønster som har mangler på aktivitet. Noen klarer ikke å komme videre i livet, mens andre igjen velger å leve et tilbaketrukket liv. Flere av dem vil kanskje delta mer, men jo lengre en har levd på sidelinjen, jo vanskeligere er det ha tro på seg selv og dermed klare å øke aktiviteten i hverdagen og være mer fleksibel. Disse menneskene er i fare for å utvikle en offermentalitet (Amundson, 2004, s. 17).

Dybde-dimensjonen kan inneholde mønstre slik som det å leve et fasadeliv, det vil si at livet ser bra ut fra utsiden, mens livet som leves egentlig kan være overfladisk og tomt, samt ha lite dybde. Andre kaster seg på karusellen og skal være med på alt som er i tiden, mens de kanskje mangler

vilje til å tenke selv. Noen mennesker kan komme inn i mønstre hvor de er utilfreds med det meste, men mangler energi til å gjøre forandringer. Det kan være mangel på initiativ, overdreven forsiktighet eller rett og slett frykt for forandringer (Amundson, 2004, s. 19).

Et av målene vil være å balansere de tre dimensjonene «lengde, bredde og dybde» slik at en kan finne hvilket mønster som passer best for å skape et balansert liv. Noen viktige faktorer kan være selvinnsikt, empati, selvtillit, mot, kunnskap, problemløsning, personlighet og erfaringer. Tegn på at livet ikke er i balanse kan være arbeidsløshet, utbrenthet, dårlig helse med mer som kan føre til en følelse av å miste kontroll, manglende personlig tilfredsstillelse, manglende selvtillit og et pessimistisk syn på fremtiden (Amundson, 2004, s. 20).

Ved å være bevisst på om det er ubalanse i livets dimensjoner, mener Amundson (2004) at det er opp til hver enkelt å skape balanse der det er ubalanse. Han viser til skalering hvor en tar for seg hver dimensjon og finner ut selv hvor en befinner seg på en skala fra 1-10 (Amundson, 2004, s. 22). Han viser også til «livsbalansehjulet» som er et hjul med åtte elementer som står parvis mot hverandre, slik som det sosiale og det personlige, det følelsesmessige og det intellektuelle, lek og arbeid og det fysiske og åndelige. Ved å markere de enkelte feltene inni hjulet, vil en kunne se om livet er i balanse eller ikke. Metoden ved bruk av livsbalansehjulet kan brukes av den enkelte selv eller som et verktøy i en karriereveiledningssamtale (Amundson, 2004, s. 22).

6.5 Brukermedvirkning

Amundson (2004) tar for seg arbeidsklimaet på arbeidsplassen og nevner fleksibilitet og personlige valg som stikkord for et godt klima (Amundson, 2004, s. 75). Ansatte som har innflytelse på struktur og hvor deres behov hensynstas blir mer produktive og mindre stresset. Når det gjelder kvinnelige innsatte i norske fengsler er selvsagt konteksten annerledes enn en normal arbeidsplass, men jeg tenker at en kan overføre noe av det Amundson skriver allikevel. Brukermedvirkning, selv om den er liten, kan få stor betydning for hvordan soningsklimaet for kvinnene kan utvikles.

Plant (2018a, s. 75) peker på at veiledning kan sette et menneske i stand til å planlegge egen karriere for å sikre balansen mellom yrkesliv og privatliv. Brukermedvirkning er et kriterium for kvalitetssikring i veiledningen, noe som både EUs programerklæringer om brukermedvirkning og ELGPN definerer som god praksis (Plant, 2018a, s. 75). I følge Vuorinen & Leino (I Plant, 2018) er det

stor avstand mellom teori og praksis da brukerne ikke involveres i politikktutforming eller organiseringen av veiledningstjenester (Plant, 2018a, s. 77). Det er lite forskning på brukermedvirkning innen veiledning, dermed kan det føre til at en mister viktige tilbakemeldinger fra brukeren slik at veiledningstjenestene kan styrkes. Ut fra de rapportene jeg har lest om kvinnelige innsattes soningsforhold, kan det virke som brukermedvirkningen er fraværende. Jeg vil komme tilbake til det i kapitlet vedrørende funn og drøftinger.

Som tidligere nevnt oppfordrer NOU (2016:7, s. 24) til at en inntar et helhetlig perspektiv på veiledningen i et livslangt perspektiv. For brukere som blant annet sliter med sosial utestenging eller arbeidsløshet kan karriereveiledning være viktig da det optimale er at veiledningen skal være proaktiv. På denne måten kan brukeren får økte ferdigheter innenfor strategier for livslang læring (Plant, 2018a, s. 77).

Katznelson (2010, s. 71) skriver «de skal selv finne ud af det, og det er der mange der ikke magter», og mynner dette på veileders rolle i forbindelse med ungdom og deres beslutningsprosesser. Jeg tror dette er overførbart til mine informanter da de har tatt flere dårlige valg i livet som har ført til rusmisbruk og kriminalitet. I tillegg til at samfunnet er i forandring stilles det større krav til at den enkelte om å ta ansvar når det gjelder utdanning og arbeid. Katznelson (2010, s. 75) skriver at de unge forholder seg til den virkeligheten de står i og har hatt flere opplevelser på at de ikke kan noe, at alle dører er lukket for dem og at de dermed ikke kjenner på muligheten til å tenke nytt eller annerledes.

6.6 Etikk

”Hvorfor skal vi bry oss?”, spør Lingås (2013) og sikter til gjensidighetsprinsippet som står sentralt i blant annet humanistisk etikk. Det kan være enkelt å vise solidaritet til dem som ikke har skyld i sitt problem slik som for eksempel funksjonshemmede, syke eller eldre. Han peker på at det er en tendens i dagens samfunn til å se på helse- og sosiale problem som avvik, - slik som arbeidsløse er avhengige av trygd eller rusmisbrukere lever i sitt misbruk og at det er selvforskyldte problem (Lingås, 2013, s. 48-49). I denne oppgaven som omhandler kvinnelige innsatte hvor de fleste av informantene fortalte om sitt rusproblem, går jeg ikke inn på årsakene til deres rusavhengighet. Lingås (2013, s. 45) poengterer at sett i lys av blant annet rehabilitering, er inkludering en viktig faktor for å hindre utenforskap.

Vår etiske praksis henger sammen med vårt menneskesyn. Det er derfor viktig å motvirke stigmatisering gjennom å utvikle en etisk god praksis. Kvinnelige innsatte er en sårbar gruppe som ofte har lav selvtillit og dermed kan miste troen på forandring og en ny fremtid (Lingås, 2013, s. 51). Ved å lytte til dem for å forstå hvordan deres avmakt henger samme med vår makt, kan det føre til empowerment, det vil si myndighet over eget liv (Lingås, 2013, s. 55). For å utvikle enhver form for kompetanse er det å handle etisk riktig en forutsetning (Aasland & Eide, 2013, s. 17).

I tillegg vil jeg trekke frem Buber (2003) som er opptatt av møtet med den andre og det å bli sett for den du er, samt Løgstrup (I Eide, 2013, s. 69) som beskriver de mellommenneskelige relasjonene. Dette mener jeg er spesielt viktig i relasjon til sårbare grupper og karriereveiledning.

7 Forskningsdesign og metode

I min vitenskapsteoretiske tilnærming til informantene valgte jeg å benytte meg av Husserl sin fenomenologiske tilnærming ved å være åpen i min spørsmålsstilling og forsøke å se verden gjennom hennes øyne. Informanten kunne da fortelle om sine opplevelser og hvordan hun tenkte og følte i den fysiske konteksten hun befant seg i (Husserl, 1997). Jeg stilte av og til oppfølgende spørsmål på hva hun tenkte og følte for bedre å kunne forstå hennes meninger og tanker omkring hennes fortellinger.

Jeg vil gjøre rede for hvorfor jeg valgte kvalitativ metode for gjennomføringen av mitt forskningsprosjekt, prosessen ved utvelgelsen av informanter, samt selve intervjuene. Jeg vil belyse min rolle som forsker i møtet med informantene hvor blant annet vår kontekst er meget forskjellig i og med informantene soner i fengsel. Videre vil jeg si noe om de etiske refleksjonene jeg har gjort meg i den forbindelse. Jeg vil også gjøre rede for prosessen vedrørende fortolkningen og hvordan jeg har formidlet empirien, samt forskningens reliabilitet og validitet.

7.1 Kvalitativ metode

Jeg ønsket å forske på innsatte kvinner i fengsel og deres opplevelser av karriereveiledning i den konteksten de lever i mens de soner, samt hvilken betydning karriereveiledning kunne ha for dem. I tillegg var jeg opptatt av hvilke refleksjoner de gjorde seg vedrørende livet etter endt soning.

Jacobsen (2010, s. 24 og 25) beskriver det å ønske å forstå en virkelighet, beskrive omfanget av et fenomen og forklare hvorfor noe er blitt som det er blitt, derfor valgte jeg en kvalitativ tilnærming da den egner seg godt for å få en dypere forståelse av en hvilken betydning karriereveiledning kunne ha for de kvinnelige innsatte. I tillegg er denne tilnærmingen både fleksibel og åpen og kan benyttes for å utvikle ny kunnskap.

Nyeng (2012, s. 20) sier at forskningsopplegget er meget viktig vedrørende de spørsmål som stilles, for eksempel om det er beskrivende eller forklarende spørsmål. Jeg valgte å fokusere på de beskrivende spørsmålene og dermed et deskriptivt forskningsdesign.

Ved å gå direkte til kvinnene kunne jeg få frem primærdata (Jacobsen, 2010, s. 53). I tillegg benyttet jeg meg av sekundærdata i rapporter som har hatt for seg både den innsattes og den ansattes perspektiv.

Jeg vurderte mulighetene for fokusgruppeintervju hvor informantene kunne samtale med hverandre og oppdage nye perspektiv og meninger på spørsmål jeg ønsket belyst. Jacobsen (2010, s. 90) argumenterer for flere positive sider med det å foreta fokusgruppeintervju kontra individuelle intervjuer, blant annet utvekslingen av synspunkter deltakerne imellom og at fokuset forskyves fra den enkelte til relasjoner mellom deltakerne.

I en gruppeprosess kan det oppstå makt – og dominansforhold slik som latterliggjøring av andres utsagn, noen prater mer enn andre, samt andre hersketeknikker (Jacobsen, 2010, s. 90). I og med jeg ikke kjente til hvilke forhold som hersket i fengslet, hvor mange som ønsket å delta i prosjektet, samt at jeg måtte være klar til å starte intervjuene med en gang noen meldte seg, valgte jeg å fokusere på individuelle intervju.

Ved å foreta individuelle semistrukturerte intervjuer ved å ha en én til én –relasjon kontra gruppeintervju, skapte det større rom for tillit og dermed større åpenhet. På denne måten fikk informanten lagt frem sine egne individuelle meninger og oppfatninger uten påvirkninger fra andre (Jacobsen (2010, s. 89).

Grunnlaget for oppgaven er individuelle semistrukturerte intervju av fem kvinner som hadde sonet over tid. Begrunnelsen for å intervju dem som hadde sonet over tid, var at de hadde sonet flere ganger i forskjellige fengsler og derfor hadde et bredt grunnlag for å kunne si noe om karriereveiledning og deres befatning med den.

På grunn av mangel på tilgang på informanter valgte jeg bort pilotintervju. Jeg hadde fått informasjon fra fengselsledelsen om at de hadde færre innsatte enn vanlig i det aktuelle tidsrommet, samt at noen av de innsatte ikke ville være egnet til å være informanter på grunn av deres helsetilstand og mangel på språkkunnskap innen norsk eller engelsk.

7.2 Personvern

Jeg søkte og fikk tillatelse fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) til forskningsprosjektet (Vedlegg 1).

Det er viktig å følge prinsippene i personvernforordningen om lovlighet, rettferdighet og åpenhet som NSD la til grunn, blant annet ved at informantene fikk en tilfredsstillende informasjon om prosjektet, at de samtykket til å være med og at de når som helst kunne trekke sitt samtykke.

For å unngå oppbevaring av personopplysninger på et samtykkeskjema anbefalte NSD at informantene samtykket muntlig på lyd i begynnelsen av intervjuet.

Før jeg startet lydopptaket oppfordret jeg dem til ikke å gi personopplysninger som kunne identifisere dem. De oppga kun fornavn i intervjuet. Av hensyn til personvernet valgte jeg å gi informantene fiktive navn i denne oppgaven, - nemlig Anna, Bente, Cecilie, Eva og Gina.

I og med jeg ønsket å intervju kvinner i et fengsel i Sør-Norge, søkte jeg tillatelse av direktøren i Kriminalomsorgen i sørvest-regionen. Etter det sto jeg fritt til å kontakte flere fengsler som enten var rene kvinnefengsler eller hadde egen kvinneavdeling. Jeg valgte et fengsel hvor ledelsen var spesielt opptatt av kvinners soningsforhold og forbedringsmuligheter. NSD og Kriminalomsorgen i sørvest-regionen hadde også føringer for at gjennomføringen av intervjuene ble utført i samråd med det aktuelle fengslet. Tillatelsen fra Kriminalomsorgen i sørvest-regionen og det valgte fengslet er ikke lagt med her av hensyn til personvernet.

Alle lydfilene er oppbevart i tråd med NSD sine krav og vil bli slettet ved prosjektets slutt.

7.3 Sikkerhetsrutiner

Før jeg skulle møte i fengslet måtte jeg sikkerhetsklareres, få de rette tillatelsene, samt fremlegge politiattest. Det er også strenge regler for hva en kan ta med seg inn i fengslet av mat med mer, så jeg fikk klarering på at det var i orden å ta med litt brus og sjokolade inn på besøksrommet hvor intervjuene skulle foretas. Mobilen måtte legges igjen i et skap utenfor fengsles murer da det ikke er tillatt for verken ansatte, innsatte eller besøkende å benytte mobiltelefon inne i fengslet. Jeg fikk

utlevert en alarm med kort informasjon om bruken ved eventuelle farlige episoder som kunne oppstå.

7.4 Informantene/utvalget

Jacobsen (2010, s. 117) sier at det sentrale budskapet ved utvalg av enheter er at det må være formålorientert, det vil si at ut fra hva slags informasjon vi ønsker, velger vi et utvalg. Da jeg tidligere har forsket på mannlige kriminelle gjengangere og karriereveiledning, ble jeg nysgjerrig på å høre de kvinnelige innsatte sine fortellinger om deres eventuelle erfaringer med karriereveiledning.

Jeg vil nå kort fortelle hvordan prosessen omkring utvalget av informanter utviklet seg.

På forhånd hadde jeg bedt fengselsledelsen om å møte innsatte på kvinneavdelingen på et av deres fellesmøter. Da det ikke lot seg gjøre av praktiske årsaker, fikk jeg tilbud om å gi informasjonen mot slutten av deres felleslunsj. Det medførte at jeg ga en kort informasjon mens noen av jentene spiste og andre ryddet bort etter seg, noe som kunne virke forstyrrende både på min informasjon til dem og på å fange opp om noen av dem var interessert i å være med på forskningsprosjektet.

Jeg informerte om at jeg var student og at jeg ønsket å få vite noe om hva slags erfaringer og ønsker kvinnene hadde vedrørende karriereveiledning mens de sonet, samt litt om metodebruk ved at jeg ønsket å foreta individuelle intervjuer. Jeg forklarte kort at begrepet karriereveiledning kan omfatte det å veilede om utdannings- og yrkesvalg, samt hvordan en ønsker å leve livet sitt (Savickas, 2012, s. 15). I tillegg fortalte jeg dem at problemstillingen min var: "Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?"

En av kvinnene sa tydelig ifra at hun hadde vært med på intervjuer tidligere og at uansett hva hun informerte om, førte det ikke til forbedringer, derfor ville ikke hun stille opp til intervju. Noen satt helt stille og sa ikke noe, mens andre gikk inn på cella si.

To av kvinnene meldte seg til intervju samme dag, og én lovet å stille opp neste dag. Jeg hadde en liten dialog med kvinnen som var motstander av å stille opp og sa at jeg veldig gjerne ville høre

hennes meninger da det var tydelig at hun torde si fra hva hun mente. Hun sa hun skulle tenke på det. Det endte med at hun og to kvinner til møtte til intervju dagen etter.

Kvinnene som meldte seg til prosjektet var i alderen 23 til 42 og var etnisk norske. Fire av kvinnenes soningserfaring var fra to til 12 dommer, den femte hadde kun sittet i varetekt. I tillegg hadde et par av dem sonet i overgangsbolig, samt vært idømt samfunnsstraff. De hadde sonet i to til fire forskjellige fengsler.

Av hensyn til anonymiseringen angir jeg ikke konkrete tall på antall innsatte, men kan kun nevne at det var få kvinner til soning på det aktuelle tidspunktet for intervjuene. Noen av de innsatte var av utenlandsk opprinnelse, hadde dårlig språk både i norsk og engelsk og noen snakket kun sitt morsmål. Hvis jeg skulle intervjuet disse kvinnene, måtte jeg benyttet tolk, noe som var uaktuelt med hensyn til tidsaspektet og kostnader. Utvalget var derfor begrenset. Alt i alt var det meget bra at så mange som fem kvinner lot seg intervjuet.

Mine refleksjoner omkring det overnevnte informasjonsmøtet med de innsatte var at møtet ikke hadde vært optimalt, men at jeg håpet på at jeg til slutt ville komme i havn med minst fem informanter. Det var spennende og jeg visste ikke utfallet av dette før jeg møtte i fengslet dagen etter. Det var først da jeg også fikk vite at noen av kvinnene hadde utenlandsk opprinnelse med manglende eller ingen norsk- og engelskkunnskap. Jeg tenker at om jeg hadde visst dette på forhånd, ville jeg gitt informasjonen på engelsk i tillegg til norsk av respekt for dem som kanskje forsto litt engelsk.

7.5 Makt og posisjonering

I og med jeg som forsker intervjuet informantene mens de sonet i fengsel, var jeg klar over maktforholdet mellom oss to. Til tross for at informanten hadde gitt sitt samtykke og blitt informert om formålet med undersøkelsen, kunne hun oppfatte at jeg som forsker posisjonerte meg da det var jeg som stilte spørsmålene og hadde bestemt tema for intervjuene. Det var også jeg som avsluttet intervjuene og kunne fremstå som om jeg hadde makten (Christensen & Jensen, 2005, s. 312). Jeg måtte påregne at noen av informantene følte at det var ubalanse i maktforhold i og med jeg etter intervjuet kunne gå ut i friheten igjen. Min rolle som forsker og student, samt at jeg også har lang arbeidserfaring, kunne påvirke maktforholdet. Jeg spurte ikke informantene om deres

utdanning eller arbeidserfaringer, noe de fleste av dem kom inn på allikevel. For meg var det viktig å være bevisst på maktforholdet og forsøke å være tilstede i intervjuet og informantens fortelling slik at dialogen mellom oss ble så vellykket som mulig.

Kristiansen (2013a, s. 86) skriver om å tiltale hverandre med respekt, at det er viktig å bli sett og verdsatt. Videre beskriver hun at det å ha en stemme er både relasjonelt og personlig. Jeg forsøkte å få til en god relasjon med informanten ved å møte hver og en av dem med respekt slik at de kunne formidle sin fortelling på en god måte.

Ved å være observant på det nonverbale kroppsspråket, samt utforske det sammen med informanten, kan ny informasjon fortelles. Et eksempel på hvordan det gjøres er å bruke speiling, - «jeg ser at du... Fortell meg litt om det». I denne sammenheng var det viktig å være vår på om informanten ønsket å utdype sin fortelling eller ikke. Det var det opp til informanten å bestemme. Som forsker var jeg observant på om det var spørsmål som hun ikke ønsket å svare på da jeg var ukjent med informantens grenser, skrøpelighet, robusthet eller ressurser (Christensen & Jensen, 2005, s. 317). I begynnelsen av hvert intervju var jeg derfor tydelig på å si at hun kunne velge å svare eller ikke på de enkelte spørsmålene.

7.6 Fengsel som forskningssted

Dalen (2011, s. 92) sier at det finns ingen kontekst som er nøytral og at den sammenhengen som intervjuene skjer i kan påvirke innholdet, - den såkalte konteksteffekten. En informant kan oppføre seg forskjellig alt etter som hvilken kontekst hun er i, - den kunstige eller naturlige. Et spørsmål kan da bli om fengslet er et naturlig miljø for informanten og kunstig for meg som forsker da det er jeg som kommer utenfra og inn på deres hjemmebane. I og med fengslet er en mellomstasjon og ikke informantens trygge miljø, kan konteksten intervjuet foretas i, ses på som et kunstig miljø for informanten. Frihetsberøvelsen som informanten opplever er særdeles viktig i denne sammenheng. Samtidig er det heller ikke et trygt miljø for meg da fengsel er et spesielt sted som lett påvirker alle på grunn av strenge regler om sikkerhet og kontroll.

Det faktum at informanten sonet i fengsel og at jeg hadde friheten til å bestemme selv hvor jeg ville gå, kunne økt asymmetrien mellom hun som innsatt og jeg som forsker. Fengslet var ikke et nøytralt sted for intervjuet, men det var det eneste alternativet. For å minske asymmetrien, benyttet vi et

møterom med hvor vi kunne sitte litt skrått mot hverandre. På denne måten kunne informanten velge å ha øyekontakt eller ikke. Som forsker må jeg forsøke å utjevne asymmetrien og være bevisst på den i mitt møte med den andre (Christensen & Jensen, 2005, s. 300). Ved at jeg ga god informasjon om hensikten med intervjuet og hvordan selve intervjuprosessen ville forløpe, forsøkte jeg å minske avstanden mellom oss.

Kalleberg (1996) nevner Skjervheims subjekt-subjekt-forhold som er forholdet mellom samfunnsviteren og den som forskes på. Han peker blant annet på at på at forskeren er selv et subjekt og et selvbestemmende og handlende menneske, noe som også gjelder den som forskes på da vedkommende er et subjekt med bevissthet og vilje. To problemstillinger kan oppstå mellom den som forskes på og forskeren, nemlig under- eller overidentifisering med den andres holdninger og synspunkter (Kalleberg, 1996, s. 10-11). Som forsker måtte jeg i mitt møte med den innsatte være bevisst hvilken distanse jeg inntok. For stor eller for liten distanse kunne skape avstand i dialogen. Jeg måtte derfor forsøke å holde en passe nærhet slik at god dialog oppsto.

7.7 Besøksrom 2

Jeg fikk tildelt et besøksrom hvor jeg foretok alle fem intervjuene. En kontaktbetjent viste meg inn og minnet meg på sikkerhetsrutinene med at jeg skulle sitte nærmest døren. Kommunikasjonen med fengselsvakta foregikk via en intercom på veggen, og jeg fikk informasjon om bruken av alarmen. Besøksrommet var lite, med to stoler som sto litt skrått mot hverandre, et lite trekantbord, samt en sofa. Vinduet hadde selvsagt gitter og vi hadde utsikt til mennenes luftegård. Plasseringen av bord og stoler var god sett i forhold til det Kalleberg (1996, s. 11) beskriver vedrørende viktigheten av å holde rett distanse mellom forsker og informant for å skape en god dialog.

En kontaktbetjent fulgte én kvinne av gangen inn til meg hvor jeg ønsket henne velkommen til intervju. Etter intervjuet kontaktet jeg fengselsvakta via intercom og fikk følgende beskjed: «Anropet er registret. Vær vennlig å vente på svar». I ventetiden snakket vi om det kvinnen ønsket. Da hun ble hentet, låste kontaktbetjenten døren og jeg fikk tid til å føre logg og reflektere over intervjuet før neste kvinne ble låst inn til meg.

7.8 Gjennomføringen av de semistrukturerte intervjuene

Jeg valgte som nevnt å benytte meg av Husserl (1997) sin fenomenologiske tilnærming i gjennomføringen av intervjuene og stilte oppfølgende spørsmål om hva hun tenkte og følte. Jeg var genuint interessert i hennes subjektive opplevelser. For meg betydde det at jeg ville møte henne så åpent som mulig og forsøke å lytte og være vår på hennes verbale- og nonverbale kommunikasjon i den konteksten hun var i, nemlig i fengsel.

Problemstillingen er: "Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?"

Få å kunne belyse denne problemstillingen, benyttet jeg meg av en intervjumal med flere åpne spørsmål som hadde til hensikt å belyse informantens erfaringer og tanker omkring begrepet karriereveiledning og hvilken betydning veiledningen eventuelt hadde hatt for henne (Vedlegg 2). I tillegg ønsket jeg å få informantens tanker på om karriereveiledning kunne styrke henne i livet etter soning, om brukermedvirkning, samt deres ønsker om hvordan karriereveiledningen kunne bidra under soning.

Alle samtalene ble som nevnt tatt opp på lyd, samt at jeg tok notater underveis. Jeg presiserte at intervjuene var frivillig og at de når som helst kunne trekke sitt samtykke og at det de fortalte ville bli anonymisert.

For å skape trygghet og tillit leste jeg opp alle spørsmålene fra intervjumalen før jeg begynte på selve intervjuet, slik at informanten fikk et overblikk over hva jeg ville spørre om. Jeg spurte også informanten om hun hadde noen spørsmål til intervjusituasjonen. Det er også med på å skape tillit (Jacobsen, 2010, s. 97). Kontaktetablering er meget viktig i starten av intervjuet da det kan være retningsgivende for hele intervjusituasjonen (Gamst & Langballe, 2004, s. 164).

Før jeg startet selve intervjuet, forklarte jeg kort begrepet karriereveiledning igjen slik jeg hadde gjort på informasjonsmøtet, -om veiledning på utdanning- og yrkesvalg, samt hvordan en ønsker å leve livet sitt. Begrunnelsen for at jeg gjentok forklaringen av begrepet karriereveiledning var at jeg ønsket å rette fokus mot det som var min hovedhensikt med intervjuet. Det var ganske støyende på informasjonsmøtet og jeg ønsket å forsikre meg om at informantene hadde fått en forståelse for

begrepet, men også at det kunne virke betryggende å vite hva begrepet sto for i og med jeg kom til å benytte meg av det i løpet av intervjuet.

Jeg valgte å være fleksibel i forhold til intervjuguiden. Etter første intervju viste det seg at rekkefølgen på spørsmålene var god for å få en fin flyt i intervjuet. Der hvor informanten svarte meget utfyllende på et spørsmål som også kunne være svaret på det neste, lot jeg henne svare i en «fri fortelling» uten å avbryte. Fri fortelling er et begrep innen samtale- og avhørsteknikk hvor informanten stilles et spørsmål og deretter får fortelle fritt uten avbrytelser. Deretter kan temaer innen denne frie fortellingen tas opp én for én for å få en mer utdypende fortelling på de temaene som ble berørt, såkalt sondering (Gamst & Langballe, 2004, s. 164). Videre kan også bruk av sondering benyttes når informanten stopper opp i sin fortelling. Jeg som forsker oppsummerer da deler av det som informanten har sagt for å få bekreftelse på om jeg har forstått henne riktig, noe som igjen kan føre til en ny fri fortelling.

Nyeng (2012, s. 33, 36) beskriver også viktigheten av å være åpen for informantens syn på verden slik hun ser den og hvilke forhold som er viktig for henne. Det understreker viktigheten av å la informanten fortelle fritt i den rekkefølge hun selv reflekterer over spørsmålet og som hun føler for.

I tillegg forsøkte jeg hele tiden å være aktiv lyttende (Krumboltz, 2009, s. 147). Det å være aktivt lyttende og tilstede i hennes fortelling uten å tenke på neste spørsmål, gjør at jeg som forsker fokuserer på hva som blir sagt der og da uten at tankene går over på noe annet og at dialogen tar skade.

Jeg noterte ord og uttrykk som jeg festet meg spesielt ved, men også informantenes følelsesmessige reaksjoner på enkelte episoder som oppsto. Egne følelsesmessige reaksjoner anbefales å skrives ned så snart anledningen byr seg, derfor førte jeg logg like etter hvert intervju (Dalen, 2011, s. 57).

Intervjuene varierte fra 31 til 108 minutter. Informantene ble spurt om de ønsket pauser underveis, noe de avsto fra. De fikk servert brus og sjokolade.

I og med jeg kun har informantenes fornavn, vil det bli umulig å kunne informere dem om resultatet etter endt studie slik som anbefalt (Christensen & Jensen, 2005, s. 299).

Jeg hadde laget et samtykkeskjema/informasjonskriv som informantene kunne ta med seg etter endt intervju, men kun én av dem tok med seg. Derfor sendte jeg et takkebrev fire dager etter endt intervju, samt et informasjonsskriv til fengslet hvor det blant annet sto at informasjonen de ga meg ville bli anonymisert, navnet på studiested og veileder, samt at de når som helt kunne trekke sitt samtykke (Vedlegg 3).

Mine refleksjoner omkring selve intervjusituasjonene var at informantene var enkle å komme i kontakt med, og at de åpnet seg og fortalte mye om sin livssituasjon i tillegg til å svare på spørsmålene. De fortalte om alt fra voldelig barndom, rushelvete, kriminalitet, usikkerhet og systemsvikt, men også morsomme episoder som gjorde at både informanten og jeg brøt ut i latter.

7.9 Etiske betraktninger

Når det gjelder det kvalitative forskningsintervjuet, ligger det en etisk forpliktelse fra forskerens side til den som forskes på (Christensen & Jensen, 2005, s. 300). Jeg som forsker kan få innsikt i den andre uten selv å bli intim. Buber (2003, s. 9-10) beskriver at et menneske bliver et Jeg ved et Du og påpeker relasjonen til den andre som en person, ikke et objekt. Christensen og Jensen (2005, s. 306) påpeker også at det er et viktig etisk prinsipp å ha respekt for subjektets autonomi.

Kvinnene som stilte til intervju var i en sårbar situasjon i og med de sonet lengre dommer i fengsel. Jeg var derfor meget opptatt av å møte informantene med respekt og lytte til deres fortellinger. I løpet av intervjuene kom flere av informantene med personlige betroelser og av respekt for dem, valgte jeg å utelate disse utsagnene i denne oppgaven av hensyn til informantene. Lingås (2016, s. 146) beskriver hvordan det kan være å være i utenforskap eller ha en negativ tilhørighet, slik som blant annet rusmisbrukere, og at det er viktig at de blir trodd på og tatt på alvor. I min karriere som polititjenestekvinne har jeg ofte møtt mennesker som er i en sårbar situasjon. For meg har det vært viktig å forsøke å se hvem personene er og vise respekt til tross for hvilke straffbare handlinger de har begått.

I mine møter med informantene var jeg oppriktig interessert i hva de innsatte kvinnene kunne fortelle om sine erfaringer med karriereveiledning i fengsel, og jeg spurte derfor ikke hva de var dømt for da det var uvesentlig i denne sammenhengen. Det å møte en person som var villig til å lytte til hva de hadde å si, kunne styrke deres følelse av å bli tatt på alvor.

7.10 Reliabilitet og validitet

Jeg hadde som mål at min empiriske undersøkelse skulle bli så robust som mulig. For å oppnå god reliabilitet tok jeg notater underveis i intervjuene, samtidig som jeg tok dem opp på lyd. På denne måten kunne jeg dobbeltsjekke om mine notater og det som lydopptakene fortalte samsvarte med min oppfattelse av det som ble sagt, - og ikke minst med det jeg har gjengitt skriftlig i denne oppgaven.

Jeg valgte ikke å transkribere alt i intervjuene for å få frem såkalt «rådata» til tross for at det er anbefalt (Jacobsen, 2010, s. 127). Begrunnelsen for dette er at informantene var meget åpne i intervjusituasjonen og fortalte en del personlige ting som jeg av hensyn til personvernet ikke ønsket skulle noteres. Det har ingen betydning for innholdet i svarene i forhold til intervjuguiden.

Creswell og Miller (2000, s. 127) beskriver validitet i sin artikkel «Determining validity in quality inquiry» med å se på hva slags linser en bruker og hvilke paradigmer som kommer frem, noe de betegner som «member-checking». Ved bruk av member-checking skal en skifte fra forskerens linser til deltakerens for å sjekke validiteten. Jacobsen (2010, s. 145) skriver at for å validere funnene kan en gå tilbake til informantene én for én eller i et fellesmøte hvis funn eller fenomener er felles for flere av informantene. Han betegner det som gyldighetskontroll eller «face validity».

I intervjuet ba jeg kun om kvinnenens fornavn for å anonymisere så godt som mulig. Ved slutføringen av denne masteroppgaven har flere av informantene blitt løslatt. Det vanskeliggjør gyldighetskontrollen. Ved intervjuets slutt var jeg derfor meget nøye med å referere det jeg hadde notert, og jeg fikk bekreftelse fra hver informant at jeg hadde oppfattet dem korrekt. Et par ganger fikk jeg noe tilleggsinformasjon som var viktig å ta med seg. I tillegg har jeg vært meget nøyaktig i transkriberingen av sitatene som er benyttet i denne oppgaven.

Etter å ha foretatt fem intervju satt jeg igjen med flere timer med lydopptak, notater fra hvert enkelt intervju, samt mine refleksjoner og notater etter hvert intervju. Jacobsen (2010, s. 128) poengterer viktigheten av å notere seg hovedinntrykket like etter hvert intervju for ikke å miste verdifull informasjon og for at informasjonen skal bli så korrekt som mulig. I ettertid har jeg erfart at det var viktig å ha notert litt om hovedinntrykkene på hver av informantene for å huske den enkelte bedre og dermed lette arbeidet med analysen. Deretter lyttet jeg til lydfilen og skrev ned informantens ord og uttrykk til hvert spørsmål. Jeg noterte også mine oppfølgende spørsmål og hva hun svarte på dem.

Av hensyn til at disse kvinnene er en sårbar gruppe, dokumenterte jeg det som kom inn under spørsmålene i intervjumalen og det de mente var viktig for å belyse soningsforholdene i fengslet, men unnlot å skrive om temaene som omhandlet private forhold da de var meget åpne om dette i intervjuene. Sitatene som jeg gjengir i denne oppgaven er korrekt gjengitt med pauser og småord som ja, liksom og så videre, men jeg har valgt å benytte meg av bokmål, ikke dialekt, for å anonymisere. I hvert av disse dokumentene noterte jeg også egne tanker, refleksjoner, observasjoner og hovedinntrykk. Ved bruk av kvalitativ metode anbefaler Jacobsen (2010, s. 129) å transkribere hele teksten for å få en «god og stringent analyse», men jeg valgte som sagt å utelate noe informasjon av hensyn til informantens personvern i denne dokumentasjonen.

Etter å ha benyttet samme metode på alle fem intervjuene, startet jeg analyseringen av teksten. Ved å lage en tabell som inneholdt fiktive fornavn på informantene og hovedspørsmålene fra intervjumalen, kunne jeg sette inn deres svar, fenomener som utpekte seg etter hvert, egne refleksjoner og hovedinntrykk. Ved hjelp av tabellen utarbeidet jeg dermed en analyse av hva den enkelte hadde uttalt på de forskjellige spørsmålene og fenomenene, samt mine egne refleksjoner. Jeg noterte også antall dommer, antall soningssteder og tidsbruken for intervjuet.

Da jeg foretok innholdsanalysen, benyttet jeg meg av Aadlands hermeneutiske tilnærming (I Jacobsen, 2010, s. 125,) ved å veksle på å analysere delene i teksten, samt å se delene i en større helhet.

8 Funn

I dette kapittelet vil jeg fokusere på informantenes fortellinger som kom frem i intervjuene, samt sette funnene inn i to forskningsspørsmål for å se om informasjonen kan føre til svar på problemstillingen: «Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?»

Først vil jeg nevne spørsmålene som jeg benyttet i de individuelle semistrukturerte intervjuene:

1. Hva forstår du med begrepet karriereveiledning?
2. Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?
3. Hvilken betydning har karriereveiledning hatt for deg?
4. Hvis ikke, - hvilke erfaringer har du med VINN og BRIK?
 - a. Hvordan opplevde du veiledningen?
5. Hvordan tenker du at karriereveiledning kan bidra til å bedre livet ditt etter endt soning? Livskvalitet.
6. Hvis jeg sier «brukermedvirkning» i forhold til karriereveiledning, - hva tenker du da?
 - a. Hvordan skulle du ønske at veiledningstilbudet så ut?

VINN er program i fengsel hvor de innsatte kan delta i samtalegrupper for å øke selvinnsikten, bedre sine sosiale ferdigheter og få ny kunnskap (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015). Kun en av informantene nevnte at hun hadde deltatt på VINN ved en tidligere soning. BRIK er et program hvor den innsattes ressurser og behov kartlegges (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015). Informantene beskrev dette som kun kartlegging, ikke veiledning. VINN og BRIK er derfor ikke vektlagt videre i denne oppgaven.

Mine to forskningsspørsmål er:

1. Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?
2. Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?

8.1 Forskningsspørsmål 1. "Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?"

Som nevnt tidligere startet jeg hvert intervju med å gi en enkel definisjon på at karriereveiledning kan være veiledning om utdanning, om yrkesvalg og om hvordan en ønsker å leve livet sitt, - life design (Savickas, 2012, s. 15). Informantene fortalte at deres forståelse av hva karriereveiledning kunne innebære noe om fremtiden, hva du er interessert i å jobbe med. Videre sa de at det kunne være en person som kom og fortalte deg hvilke muligheter du har, veiledning om skole og utdanning og om grunnleggende arbeid mot jobb. Jeg tenker at denne forståelsen er også det jeg har blitt møtt med av andre som ikke jobber med faget, og at dagens forståelse av karriereveiledning sett i et bredere perspektiv handler like mye om veiledning på hvordan en kan mestre livet sitt.

Jeg vil nå peke på det informantene har fortalt om sine erfaringer med karriereveiledning og deres opplevelser av den, samt hva veiledningen betydde for dem, både mens de sonet og ute i frihet. Jeg kommer til å gjengi en del av informantenes utsagn ved å legge ved flere sitater.

Når det gjelder erfaringer med karriereveiledning mens de har vært ute i frihet, fortalte Anne at hun hadde fått litt veiledning på valg av utdanning av sin lærer på videregående skole da hun ønsket å studere mekanikk. Det var en tilfeldighet at hun havnet på sitt endelige valg.

Anne beskrev det slik:

«Det var ikke helt det jeg ville gjøre, men det var på en måte tilfeldig...en kan ikke alltid velge...det er veldig mange som går mekanikk da, som vil på en måte det samme. Da får du ta det du får, - et fagbrev er et fagbrev».

De andre informantene hadde ikke fått noen veiledning i forhold til valg av utdanning eller yrke. Flere av informantene hadde også ruset seg siden tenårene og dermed droppet ut av videre skolegang.

Når det gjelder erfaringer med karriereveiledning mens de har sonet i fengsel, svarte en av dem at hun hadde fått litt veiledning av sin kontaktbetjent, mens en annen sa at hun hadde fått noe veiledning én gang. Bente sa hun hadde vært i for dårlig form i begynnelsen av soningen slik at hun

hadde avslått samtaletilbudet med sin kontaktbetjent to ganger. Etter det fikk hun ikke flere tilbud. Hun fortalte at hun selv måtte ta tak og melde seg på de aktivitetstilbudene hun ønsket. Hun mente hun fikk noe veiledning gjennom aktiviteten "kost/-livsstil" da læreren var meget dyktig. Ved å gå på dette kurset fikk hun veiledning som kunne bedre hennes livskvalitet ved at hun fikk basiskunnskaper om hva som var sunt for henne. På grunn av at hun har levd et liv med mye rusmisbruk har hun ikke tidligere tilegnet seg basiskunnskap om dette, noe hun var meget takknemlig for nå.

Eva fortalte at hun hadde bestilt time til karriereveiledning med tanke på valg av utdanning, men ble pågrepet og satt i fengsel før hun fikk gjennomført timen. Hun hadde derfor hatt veiledningssamtale med lærer på skolen i fengslet, noe som førte til at hun gikk noe på skole mens hun sonet forrige gang. Hun fortalte at nå hadde hun planene klare om å søke veiledning på utdanning for å begynne på skole på særskilte vilkår etter denne soningen.

Gina som var en av dem som hadde sonet flest dommer av informantene, fortalte at hun hadde fått meget god veiledning vedrørende utdanning da hun sonet en tidligere dom. Det hadde ført til at hun tok noe utdanning mens hun sonet. Hun poengterte at veiledningen som blir tilbudt avhenger veldig av kompetansen til kontaktbetjeningen. Hun var meget fornøyd med et tips om utdanning hun hadde fått ved denne soningen, noe som ville hjelpe henne stort når hun skulle løslates.

Gina mente at kontaktbetjenten må ha kompetanse om veiledning hvis én til én-veiledningen skulle bli optimal og beskrev det på denne måten:

G: Det kan bli for mye samtaler også, for, ikke sant, jeg har blitt litt mer sånn, jeg er ikke interessert i å sitte og si til folk som ikke bryr seg om meg, hvordan jeg har det og sånn, for underholdning.... Men noen trenger det... Og hvis en ikke bryr seg, merkes det fort».

I tillegg fortalte et par av dem om to aktiviteter som de beskrev som gruppetimer hvor de fortalte om egne følelser og tanker. Den ene gruppetimen sto presten i fengslet for, «Prestetimen». Tilbudet var frivillig. Denne timen hadde et religiøst tilsnitt hvor presten leste litt for dem, og deretter ble ordet gitt fritt til deltakerne. Én og én kunne legge frem et problem og fortelle om sine tanker og følelser og deretter kunne presten eller de andre deltakerne gi dem tilbakemelding.

Den andre aktiviteten var et pilotprosjekt som var basert på to timer gruppeveiledning á fire kvelder i regi av en frivillig organisasjon som besøkte fengslet. Gruppeveiledningen var frivillig og de underskrev et taushetsløfte før oppstart. Den ene av informantene beskrev denne veiledningen som meget viktig da den hadde ført til at hun for første gang i sitt liv hadde fortalt om et problem hun hadde levd med i mange år, som nå ble tatt tak i. Hun hadde i tillegg fortalt om dette til presten som igjen hadde fått ledelsen i fengslet til å sette i verk tiltak for å hjelpe henne.

Anne fortalte at hun hadde hatt noen gode samtaler med kontaktbetjenten sin. Hun hadde opplevd dem som nyttige da det virket som om han var oppriktig interessert i at hun skulle tenke over hva slags liv hun levde og at hun måtte tenke annerledes for å klare å komme tilbake til sin faste jobb og bort fra kriminalitet. Det var første gang hun hadde blitt oppfordret til å tenke slik, noe hun var meget takknemlig for.

Hver innsatt skal ha sin kontaktbetjent som er den som informerer og har samtaler med den innsatte. Veiledning på hvordan de skulle få et godt liv mens de sonet og etter løslatelse, mente informantene var mer eller mindre fraværende. Kun Anne hadde positiv erfaring med det, mens Gina hadde gjort avtale med et team utenfor fengslet bestående av psykolog, ruskonsulent med flere og var meget forhøyd med dem. Gina sa hun hadde feilet mange ganger og dermed fått nye dommer, men det at hun hadde klart å beholde teamet utenfra i flere år, var livsviktig for henne.

Cecilie fortalte om en kontaktbetjent hun hadde hatt ved en tidligere soning som var meget god å snakke med. Ved denne soningen opplevde hun at kontaktbetjenten og andre ansatte hadde for store forhåpninger til henne da hun klarte å fungere ganske bra under soningen, men hun fryktet hva som skulle skje ved løslatelse.

Cecilie beskrev det slik:

»De har store forhåpninger til meg, de tror jeg klarer mye mer enn det jeg egentlig klarer, og så setter de meg i sånne situasjoner som jeg ikke klarer å mestre, fordi de mener jeg klarer det, og så klarer jeg det ikke, og så går det galt».

«Sist gang jeg sonet ga jeg veldig klar beskjed om det, at de må ikke tro at jeg klarer mer enn det jeg klarer bare fordi jeg funker her inne, det er noe helt annet enn ute. Ute er det mye mer komplikasjoner, mye vanskeligere...her inne er det bare oss».

«En soning jeg hadde, det var veldig bra, da hadde jeg en veldig god kontaktbetjent og da jobbet NN her».

Til tross for at informantene beskrev liten eller ingen erfaring med karriereveiledning i et bredt perspektiv, fortalte de om hva veiledningen hadde betydd for dem. Fire av fem informanter fortalte at den veiledningen de har fått mens de sonet har ført til de har gått på skole eller kurs under soningen. Den femte beskriver at de rådene hun har fått blandet med egen innsats, har ført til litt kursing.

Anne fortalte at kontaktbetjenten hadde satt ting på spissen og hadde fått henne til å tenke på livet etter soningen. Samtidig hadde hun blitt klar over mangelen på tilbud for kvinnene og at det ikke er likestilling mellom menn og kvinner i fengslet. I samtale med kontaktbetjenten fikk hun vite om de forskjellige tilbudene i fengsel, og hun ønsket å jobbe med sveising som kun mennene hadde tilgang til.

Anne beskrev det slik:

«Vil helst jobbe med noe jeg kan, det er vanskelig når...det er veldig kjønnsroller her. Ja, hvis du er dame kan du jobbe i vaskeri eller med mat eller med blomsteroppsetting eller gå på skole...Dumt at jeg ikke kan jobbe med sveising som jeg kan».

Bente fortalte at hun hadde lite erfaring med veiledning utenom kurset i "kost/livsstil". Hun fortalte at det hadde meget stor betydning for henne å ha en god lærer som kunne veilede henne gjennom kurset. Hun mente dette ville være med på å forbedre hennes livskvalitet, samt at det ga henne selvtillit å vite hvordan et sunt kosthold og en god livsstil skulle være.

Bente beskrev hvilken betydning det hadde hatt for henne slik:

«Gir meg jo litt mer selvtillit på akkurat det da. Så er det jo interessant å lære om hvordan ting fungerer i kroppen, proteiner, karbo og alt det der... Har veldig bruk for det når jeg kommer ut. For å spise jevnlig, struktur på dagen på en måte».

I tillegg til å ha fått kunnskap om å kunne leve et sunnere liv, var hun meget stolt over å få tildelt kursbevis etter endt kurs både i "kost/livsstil" og blomsterkurset hun gikk på. Det betydde at hun kanskje kunne få en deltidsjobb etter endt soning, noe som for henne ville føre til et bedre liv.

Videre fortalte Bente at pilotprosjektet hadde forandret mye til det bedre for henne. Hun hadde aldri snakket om egne følelser til noen og hun følte at hun ikke var verdifull.

Bente beskrev det slik:

«Da snakker vi om, ja, verdien av oss selv, og bygger selvtillit, og bygger, ja, hjelper hverandre, ser ting på en annen måte».... Denne soninga har vært veldig positiv for min del»!

«Hele kurset går liksom på verdi av meg selv, altså, så det jo ...når en ikke er så veldig, ikke føler seg så verdifull... men som de sier, alle er verdifulle og alle er unike på sin måte, så deler vi mye, ja, følelser, tanker, gode og dårlige».

Eva hadde bestilt time for karriereveiledning, men ble som sagt pågrepet og satt inn i fengsel før hun fikk gjennomført timen. Hun fortalte at hun hadde et ønske om å utdanne seg, men hadde droppet ut av skolen flere ganger på grunn av rus. Hun mente allikevel at den veiledningen hun fikk av en lærer i fengsel var av stor betydning da den motiverte henne til å fortsette å ønske seg en utdanning til tross for mange nederlag.

Om hvilken betydning veiledningen hadde hatt for henne, sa Eva:

«Legge et godt løp slik at jeg kan fullføre...Jeg har droppet ut mange ganger, har gått på videregående på kunst og håndverk og har ruset meg da og så har jeg bare ikke klart å fullføre».

Gina fortalte at hun har hatt en vanskelig barndom med rus og vold og at den eneste tiden hun følte livet var godt, var når hun kunne flykte inn i rusen. Etter å ha sonet ved flere anledninger, samt å ha vært på behandling, klarte hun å være rusfri noen få år. På grunn av diverse omstendigheter begynte hun å ruse seg igjen, begikk nye kriminelle handlinger, fikk en ny dom og måtte inn og sone i fengsel igjen. Veiledningen hun fikk vedrørende utdanning ved en soning på et annet soningssted, betydde mye for henne da det resulterte i at hun fikk tatt et par eksamener. Hun har derfor fortsatt skolegangen og skal ta en eksamen til her hun nå soner.

Hun var også meget opptatt av mangelen på likestilling mellom kvinner og menn i fengslet når det gjelder aktiviteter, utdanning og kursing. Flere av kvinnene har et rusproblem, men det var kun mennene som fikk tilbud om rusmestringskurs. Hun fortalte at for å kunne leve et liv uten rus, var det alfa og omega at hun kunne få hjelp til rusmestring mens hun sonet. Videre fortalte hun at i og med at hun er en gjenganger, kjenner de henne igjen når hun kommer inn til ny soning. Hun hadde gitt opp å ha samtaler med kontaktbetjentene da hun ikke orket å skulle overbevise dem om at hun ønsket å forandre seg og få et bedre liv etter løslatelse. Hun viste til kommentarer og holdninger hos kontaktbetjentene som gjorde at hun følte seg mindreverdige. Hun hadde på eget initiativ fått til en avtale med fengselsledelsen og hjelpeapparatet ute. Det hadde ført til at hun fikk veiledning på det å mestre rusproblemet sitt, praktiske ting, samt veiledning på livsmestring.

Gina fortalte om sin bakgrunn og sitt forhold til rus og samfunnet, samt betydningen av veiledning på denne måten:

»Veldig mye, for det at når du ruser deg så lenge, så har du ingen begrep om hva som er normalt.... Jeg har jo ikke levd vanlig, jeg har jo ruset meg og... det er meg mot samfunnet... ingen respekterer deg... og du kommer inn her, du vet jo hvordan kvinnfolka kan være mot hverandre, og det mellom ansatte og innsatte... det kan være veldig vanskelig... og du føler deg mindre verd, og da er det veldig vanskelig å så spørre om hjelp i tillegg, ikke sant? Og når du spør om hjelp, så får du ikke hjelp. Ja, vi skal fikse det, og så glemmer de det, og så må du spørre igjen og igjen».

«De legger for liten vekt på at folk som er her er sårbare, og de har vanskeligheter og at de trenger hjelp for å komme seg tilbake til samfunnet, og at det burde gjerne være en del av pensumet deres... At de har mulighet til å gjøre noe mens de er her».

«Det var faktisk en ansatt som sa det til meg at du bør ta teorien på lappen her, og det kan du gjøre, sånn som det, og det er én person og det satte jeg kjempestor pris på, at han sa det, fordi det hadde jeg ikke tenkt på».

«Jeg har lært noe hver gang jeg har feilet. Det har vært en veldig lang prosess, men det er jo noe gjerne de som jobber med dette, de må jo vite det er ikke bare...sant for...mange ganger har jeg fått en sprekk...Å herregud, er du her igjen, du ser helt jævli ut i trynet....Det er ganske drøyt... Ja, men du kommer jo inn her hele tiden, hvordan tror du at du skal klare det nå, liksom? Når du forteller liksom for å overbevise at du vil klare det, og så ser du at de ikke tror på deg. Det er veldig sånn umotiverende egentlig. Men jeg skjønner jo fra deres side også, altså, når du jobber med sånne folk som ikke holder det de sier igjen og igjen, så blir det sånn, da mister de troen på deg».

Kort oppsummert beskrev informantene at deres erfaringer med karriereveiledning mens de var ute i frihet, var at kun én av fem hadde fått veiledning og at den var relatert til valg av utdanning. Ingen av dem hadde fått karriereveiledning relatert til livsmestring.

Når det gjaldt karriereveiledningstilbudet i fengslet, beskrev informantene det som mangelfullt med lite kompetanse på dem som en sårbar gruppe. Spesielt trakk de frem mangelen på likestilling mellom mannlige og kvinnelige innsatte når det gjaldt rusmestringskurs. I og med de fleste av dem hadde er rusproblem var de meget usikre på om de ville mestre et liv uten rus og kriminalitet etter soning, da de som rusmisbrukere hadde erfart det å feile gang på gang. De fortalte også om mangel på likestilling vedrørende tilbudet til skole og aktiviteter da disse var meget kjønnsesifikke.

Videre fortalte et par av dem om mangelen på å bli møtt med respekt som igjen hadde ført til at de avsto å ha individuelle veiledningssamtaler med kontaktbetjenten.

De som hadde fått god veiledning, enten ved denne soningen eller tidligere, fortalte at de hadde fått økt mestringsfølelse og bedre selvtillit, noe de håpet ville føre til økt livsmestring. Her trakk de spesielt frem gruppesamtalene. Den ene informanten derimot mente veiledningen hun hadde hatt

med sin kontaktbetjent hadde motivert henne til å tenke annerledes slik at hun kunne endre kurs for å få bedre livskvalitet etter løslatelse.

Karriereveiledningen de fikk mens de sonet, dreide seg stort sett om valg av utdanning, mens to av dem beskrev veiledningen de fikk gjennom aktiviteter, ville styrke deres livskvalitet etter endt soning. Videre beskrev informantene at den veiledningen de hadde fått innen utdanning var god da den hadde ført til noe utdanning og kursbevis.

8.2 Forskningsspørsmål 2: "Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?"

Jeg vil nå peke på det informantene har fortalt om sine ønsker om karriereveiledning og hvordan de mente veiledning kunne bidra til bedre livsmestring. Også her vil jeg ta inn en del sitater fra informantenes egne utsagn.

Cecilie fortalte at å delta på kurs og andre aktiviteter var med på å gi henne et best mulig grunnlag på vei ut til friheten. Hun øynet håp om en deltidsjobb siden hun hadde fått kursbevis, og dette gav henne en god mestringsfølelse.

Cecilie fortalte det slik:

«Ja, det kan jo gjøre sånn at jeg kan få meg en jobb eller får jobbet mot det iallfall eller en aktivitet eller får et best mulig grunnlag som jeg kan få på vei ut. I stedet for bare å bli sluppet ut herfra med en sekk på ryggen. Da har du ikke skjønt det altså».

Eva som hadde kort tid igjen å sone fortalte at hun både gledet og gruet seg til løslatelsesdatoen. Hun hadde ikke fått veiledning på hvordan hun skulle mestre livet i frihet i løpet av denne soningen. Hun fortalte hun var både stresset og redd, men at hun hadde fått uventet hjelp av et familiemedlem med bosted et par dager til NAV og offentlige hjelpeinstanser var tilgjengelige. Hun hadde ønsket at hun hadde fått veiledning under soningen, da hun var redd for at hun skulle ruse seg igjen og dermed ødelegge for ønsket om å ta en utdanning.

Eva fortalte det slik:

«For min del da, jeg vet lite om muligheter, jeg vet ikke noen ting egentlig, det er skummelt, og altså når jeg ikke vet at da skal jeg gjøre det og det og det liksom, det er ikke lett å vite noen ting når jeg kommer ut, det er skummelt å komme ut... og stress».

«Hvis jeg ruser meg, må jeg inn i X måneder til da jeg har en dom til. Det er jo det å, at noen kunne følge deg opp. Skal til NAV på mandag, hadde det ikke vært for moren min, så hadde jeg ikke hatt noe å gå til..»Jeg skal være der frem til mandag, da skal jeg på NAV. Hadde det ikke vært for henne hadde jeg ikke hatt noe sted å bo. Det er en veldig redning at jeg har henne.... det er ikke bare, bare, jeg har ikke bodd hjemme siden jeg var 16... vil ikke bry henne, vil klare meg selv».

Gina fortalte at «du må ha mentalt lyst til å forandre deg» og mente veiledningen hun hadde fått fra teamet sitt var livsviktig for henne da de veiledet henne med hvordan løse praktiske ting, samt det å mestre livet. For henne var det viktig at de har vært der for henne i flere år da hun har levd et hardt liv som har gjort det vanskelig å komme ut av rusavhengighet og kriminaliteten som følger med det. Hun sa med en liten latter: «De har vært med på litt av en reise».

Videre fortalte Gina om viktigheten av veiledningen for at hun skal få et bedre liv:

«Hadde det ikke bra hjemme, det ble ekstremt tungt... Da jeg ruset meg, følte jeg at jeg hadde det bra, liksom. Og da ble det veldig vanskelig, og veldig lett å ha det bra, kunne velge å ha det godt, men etter en stund ser du hvor mye du velger vekk...og det er det jeg har forstått nå da, jeg vil ha de tingene jeg ikke kan ha når jeg ruser meg og det blir ikke i lengden, så er det ikke noe liv å ha. For meg så har det hjulpet meg gjennom mye, men jeg har jo egentlig trykket det ned i en boks med følelser som jeg kjenner på, og når jeg kjenner på dem, vil jeg ruse meg, og det kan jeg ikke gjøre her. Da må jeg bare åpne den der Pandoras eske og komme meg igjennom det. Det er det jeg gjør nå!»

Informantene som hadde et rusproblem fortalte at de hadde et sterkt behov for å få rusmestringskurs hvor de kunne ble veiledet ut av et liv i rus og hvordan de skulle klare å gjennomføre det ute i det fri. De fortalte at de hadde lav selvtillit og mestringsfølelse og at de trengte hjelp til å tenke annerledes.

Noen av dem mente én til én-veiledning ville være bra hvis det var en person de fikk god kontakt med, - gjerne en som var ansatt kun til å ta veiledningssamtaler med de innsatte. De ønsket at kontaktbetjentene hadde bedre kunnskap om det å veilede, ikke kun rådgivning.

En av dem presiserte at hun ønsket at det skulle bli obligatorisk at også varetektsinnsatte fikk veiledning straks de kom inn i fengslet da hun hadde god erfaring med det å bli veiledet på hvilken livskvalitet hun ønsket seg etter løslatelse. I tillegg ønsker flere av dem at aktivitetstilbudet vedrørende "kost/livsstil" og blomsterkurs skulle opprettholdes da det var viktig for dem å få kursbevis.

«Prestetimen», som var en gruppesamling hvor de innsatte kunne ta opp diverse tema, var et tilbud som de fleste mente burde opprettholdes.

Anne beskrev «prestetimen» slik:

«Så fikk en lighteren og så snakka ho om sitt og så kom jentene med råd og så han med råd, og det var fint...Godt å få det ut, høre historiene til noen andre, fikk flere råd, fortalt om mitt, lettet litt på ting jeg tenker mye på, har mye tid til å tenke. Han er veldig hyggelig, han presten da».

Et par av dem var meget fornøyd med pilotprosjektet med gruppesamlingen som ble tilbudt utenfra av en frivillig organisasjon, da de hadde tørt å snakke om følelser de aldri hadde fortalt til noen tidligere. Etter flere år med rusavhengighet hadde de opplevd å bli sett og hørt etter kun to kvelder med gruppesamling/-veiledning.

Bente ønsket inderlig at dette pilotprosjektet skulle fortsette da det har gitt henne mye. Hun følte seg ikke verdsatt i fengslet, og hun har sonet flere dommer, men hun følte det annerledes etter kun to kvelder i samtalegruppa.

Bente beskrev hvorfor hun ønsket at pilotprosjektet skulle videreføres på denne måten i intervjuet med meg (IG):

B: «Vi som er her, vi føler oss jo ikke akkurat så veldig verdifulle»

IG: "Hvordan føler du deg etter å ha vært der oppe en time da»?

B: «Vi er der to timer hver torsdag. Mye bedre, veldig mye bedre. Jeg har delt ting der opp som jeg aldri har delt med noen, faktisk! Så, der kan du grine, du kan le, ja, det er veldig godt å være der. Det er trygt, trygt og godt, og så lærer en mye om seg selv på en måte, en ser det litt sann utenifra på en måte. Det er noe jeg absolutt håper de fortsetter med å ha, altså».

IG: «Hva er annerledes denne gangen»?

B: «Blitt litt mer voksen.. (liten latter) også er det liksom at jeg alltid har vært skeptisk til slik gruppegreie og sann, men det har jeg blitt mindre skeptisk til nå. Har lært masse! Veldig greit å være der, spesielt når ting blir tatt opp som jeg har slitt med i mange, mange år».

Cecile beskrev ønsket sitt om kompetente veiledere slik:

«Så, si at det hadde vært et par skikkelige veiledere her på avdelingen, som er interessert i det. En person som jobbet bare dette med å få ..å ha noe å gjøre her inne, og jobbe med oss videre med å finne ut hva vi har lyst til videre når vi kommer ut, ikke bare å finne ut, men å få det til, sann at det er noe klart når vi kommer ut, for det kan styrke veldig for at du klarer deg”.

”Jeg tenker, at jo mer tilbud, jo mer ting du får gjort her inne, kan hjelpe deg på vei ut, så du ikke kommer inn igjen, det er jo det som må være det viktigste målet, at de gjør det på best mulig måte så jeg ikke kommer inn igjen».

Flere av informantene ønsket rusmestringskurs og flere aktiviteter for kvinnene og Eva fortalte hva hun mente om det:

»Flere jobber eller flere tilbud for damer. En av hovedgreiene hadde jo vært å få rusmestring for damer, fordi det har mennene, de har egen rusmestringsavdeling, og flertallet av damene har jo rusproblemer, og vi har ingenting. Så rusmestring hadde vært veldig bra for damer, tror jeg».

I tillegg nevnte Gina at hun kunne ønsket at de som skal inn og sone kunne få et informasjonsskriv før de møtte opp i fengslet, som fortalte dem hvilke muligheter vedrørende veiledning, kursing og utdanning de kunne få.

«I forbindelse med rett før du skal sone, så kan du faktisk.....her er det du har lyst til å bli, her har du de alternativene du faktisk kan gjøre, du kan få en utdanning eller et kursbevis eller et fagbrev for faktisk å fullføre det, i stedet for å baske og kave ... Da kommer du ut med mer du hadde enn da du kom inn»!

«De kan ikke forvente at de innsatte skal komme på disse tingene selv, når vi er så susne som vi er når vi kommer inn».

Videre når det gjaldt ønsket om veiledning, fortalte Gina at:

«Jeg synes det skal være mer fokus på.. få liksom, altså få rusmestring er en ting, men de burde ha spurt og fått tak i de folka som vil gjøre noe, men som ikke vet hvordan de skal gjøre noe med livet sitt, gjerne finne ut om de har tenkt på hva de har lyst til å gjøre med livet sitt, og videre.... Hvis du får en lang dom, så kan du faktisk komme ut og være utdannet, men det er ingen som sier det til deg. Det har jeg funnet ut nå! Jeg har tatt to eksamener, og nå tar jeg den siste eksamenen, men det er jo noe som har tatt meg mange år å få vite, fordi det er ingen som sier hva du faktisk kan gjøre med ting her inne».

«Det er veldig overveldende å sitte her fra begynnelsen av. Så det er jo, bare det å venne seg til at tida går superseint, så burde de på en måte, si.. jeg mener de burde ha tatt tak hver enkelt og spurt hva de vil med livet sitt, men så da er det deres ansvar. Hvis de vil noe, så kan de jo legge fram.. det kan du gjøre med livet ditt, det kan du gjøre med livet ditt.... og vi kan hjelpe deg med det og det, men det skjer jo ikke. Trenger hjelp tilbake til samfunnet mens vi er her inne»!

I tillegg fortalte et par av informantene at «Narkotikaprogram med domstolkontroll» (ND) kunne bli redningen for dem da ND er et program som er individuelt tilrettelagt og et alternativ til ubetinget fengselsstraff for rusmiddelavhengige (Kriminalomsorgen, 2018). Retten dømmer den tiltalte til ND med særvilkår for en betinget dom med en prøvetid på 2-5 år. I dette programmet får de tett oppfølging knyttet til rusbehandling, utdanning, arbeid, kriminalitetsforebygging med mer og det skal være rehabiliterende. ND ligger utenfor fengslets ansvarsområde og vil derfor ikke bli

videre drøftet i denne oppgaven. For de informantene dette kunne bli aktuelt for, var ND meget viktig for dem i deres overgang fra fengsel til frihet og deres livskvalitet (Kriminalomsorgen, 2018).

Kort oppsummert fortalte informantene at de ønsket at kontaktbetjentene hadde bedre kompetanse om veiledning, eventuelt at det ble ansatt egne veiledere på kvinneavdelingen som var dedikert til oppgaven. Noen av informantene ønsket at pilotprosjektet med gruppesamtale/-veiledning ble opprettholdt, samt «prestetimen», men andre hadde et ønske om å ha én til én-samtaler. I tillegg ønsket en av informantene at veiledningstilbudet skulle være tilgjengelig for alle uansett om de ble satt inn på dom eller varetekt.

Informantene ønsket at det ble innført likestilling, spesielt ved at det burde innføres rusmestringskurs på kvinneavdelingen slik som på mannssavdelingen da mange av de innsatte kvinnene hadde et rusproblem. Flere av dem var usikre på om de ville mestre et liv ute i det fri uten rus og mente at jo mer veiledning de fikk mens de sonet, jo større sjanse var det for å kunne leve et godt liv. Videre ønsket de flere aktivitet, - og utdanningstilbud som ikke var kjønnsrelaterte/spesifikke.

De ønsket også kompetent veiledning mens de sonet, da den kunne bidra til å gjøre overgangen fra fengsel til frihet lettere for dem ved at de hadde fått ny kunnskap og økt selvtillit. Videre mente de at veiledningen ville være livsviktig både i forhold til rusmestring, men også det å lære seg å takle problemer som ville oppstå ute i friheten. De var åpne om sine utfordringer både mens de sonet, og ved at de fortalte om redsel og stress ved å skulle løslates uten at økonomi- og boforhold var på plass. De uttrykte sterke ønsker om brukermedvirkning i forhold til aktivitet- og jobbtilbud i fengsel, samt å få veiledning for å oppnå en god livskvalitet etter løslatelse.

Informantene uttrykte tydelig at de ønsket å bli sett, hørt og møtt med respekt.

Mitt hovedinntrykk etter å ha gjennomført alle intervjuene var at det må være svikt i systemet når det ikke er likestilling mellom kvinner og menn i fengsel, spesielt med tanke på rusmestringskurset. Mangelen på et slikt kurs kan være med på å øke risikoen for tilbakefall, og jeg tenkte at det var forståelig at noen av kvinnene ikke hadde håp eller tro på seg selv til å kunne mestre et liv i frihet

uten hjelp til å takle rusproblemet. Dette funnet gjorde meg noe betenkt da jeg opplevde deres ønske om rusmestringskurs som livsviktig, noe det også kan være sett i et forebyggende perspektiv.

Et annet funn som kom til syne var mangelen på karriereveiledning sett i et bredere perspektiv. Informantene beskrev stort sett rådgivning innen utdanning og aktiviteter i løpet av soningstiden, mens livslang veiledning var mer eller mindre fraværende. Da jeg oppdaget de to overnevnte funnene, tenkte jeg at ved å sette inn tiltak på dette, ville soningsforholdene kunne bedres betraktelig for de kvinnelige innsatte.

I tillegg har funn som mellommenneskelige relasjoner og systemsvikt blitt synliggjort. Jeg har tenkt at de kvinnelige innsatte fortjener å bli sett, hørt og møtt med respekt på deres ønsker om brukermedvirkning relatert til forbedringer om soningsforholdene for de kvinnelige innsatte.

I det neste kapitlet om drøfting, vil jeg ta for meg funnene nevnt i dette kapitlet og drøfte dem sett i lys av teorien jeg har valgt.

9 Drøftinger

Målet for forskningen min var å lytte til fortellingene fra kvinnelige innsatte i norske fengsler for å belyse deres soningsforhold sett i forhold til karriereveiledning. Jeg vil nå drøfte mine funn i relasjon til masteroppgavens problemstillingen og forskningsspørsmål:

”Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?”

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke erfaringer har du med karriereveiledning?
2. Hvilken form for karriereveiledningstilbud kunne du ønske deg?

Dette vil jeg drøfte i lys av masteroppgavens valgte teorigrunnlag.

Da jeg har intervjuet mannlige kriminelle gjengangere i et tidligere forskningsprosjekt omkring karriereveiledning og sosial inkludering, var jeg bevisst både egne forventinger og mine forkunnskaper. Jeg ville forsøke å ha et helt åpent utgangspunkt for hva de kvinnelige innsatte vil fortelle om sine erfaringer og ønsker omkring karriereveiledning (Nyeng, 2012, s. 50). Det var viktig i intervjusituasjonen, men også i det som omhandler drøftinger.

I den kvalitative analysen som består av informantenes egne fortellinger i intervjuene, lydopptakene, samt egne notater og refleksjoner, har jeg lagt informantenes virkelighetsoppfatning til grunn. Jeg har forsøkt å forstå og fortolke fortellingene og deretter systematisert empirien.

I drøftingen vil jeg ta for meg fenomenene jeg oppdaget i analysen av intervjuene. Informantenes beskrivelser av veiledning viser til rådgivning i forbindelse med utdanning, mens karriereveiledning fokuserer på en bredere form for veiledning, nemlig på utdanning, yrke og ikke minst veiledning på hvordan livet kan leves (Savickas, 2012, s. 15). Da det kan være ulike oppfatninger om hva karriereveiledning er, vil jeg fokusere på karriereveiledning i et livslangt perspektiv. I tillegg kan karriereveiledning ha ulike kontekstuelle uttrykk som for eksempel på hva en vektlegger i ungdomsskole og i et fengsel.

Jeg vil fokusere på følgende områder i drøftingen:

- Karriereveiledning i et livsmestringsperspektiv
- Mellommenneskelige relasjoner
- Rusmestring
- Systemet svikter
- Brukermedvirkning
- Overgangen fra fengsel til frihet

9.1 Karriereveiledning i et livsmestringsperspektiv

Det som grep meg aller først var den gjennomgående mangelen på individuell karriereveiledning. Fengslene har rådgivere som blant annet skal veilede de innsatte. Som det fremgår av rapporten "Rapport om karriereveiledning i kriminalomsorgen, - resultat fra en undersøkelse til rådgiverne i fengselsundervisningen" (Bakke, Byholt & Ianke, 2017), går for mye av arbeidstiden til rådgiverne blant annet til administrative oppgaver. Rapporten avslører også at tilbudet om veiledning blir for det meste tilbudt dem som deltar på skoleavdelingen i fengslet (Bakke, Byholt & Ianke, 2017, s. 31).

Hver innsatt har krav på en kontaktbetjent og dennes oppgave er å være den innsattes primærkontakt gjennom hele varetekts,- og/eller soningstiden (Vedlegg 4). I tillegg til å fylle ut kartleggingsskjema sammen med den innsatte, lage fremtidsplan, registrering av boforhold, delta på ansvarsmøter, ha oppfølgingssamtaler minst hver 14. dag, er kontaktbetjentens hovedoppgaver blant annet å:

- *" støtte og motivere et bestemt antall innsatte til å arbeide målrettet med sitt opphold i fengselet*
- *legge forholdene til rette for at innsatte skal kunne gjøre en egeninnsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster*
- *ha ansvar for at innsatte får informasjon om fengselet, samt rettigheter og plikter*
- *gi den ansatte en innføring i kontaktbetjentens oppgaver og avgrensing av disse"*

Informantene beskrev med et par unntak at de stort sett hadde hatt noen samtaler med kontaktbetjenten hvor samtalene bar preg av spørsmål/svar eller rådgivning, ikke veiledning. I

tillegg beskrev informantene at kjemien med kontaktbetjent ikke alltid var tilstede, at de selv var i dårlig form i begynnelsen av soningen på grunn av rus og dårlig psykiske helse eller at de mente at kompetansen på veiledning til kontaktbetjenten ikke var god nok. Ingen av informantene nevnte kontakt med rådgiver/sosialkonsulenten i fengslet.

Fire av de fem informantene beskrev et liv med rus og kriminalitet som de ønsket å komme bort fra, samt at de beskrev soningstiden sin mer som oppbevaring enn rehabilitering da det stort sett var fravær av individuell karriereveiledning. Den femte informanten fryktet at hvis hun ikke forandret måten hun levde livet sitt på, ville hun kunne ende opp med en ny dom og en ny soning. Også hun hadde et sterkt ønske om individuell veiledning. Det å kunne tilby karriereveiledning under soning så de på som en gylden mulighet til å komme styrket ut av soningsoppholdet.

Når det gjelder karriereveiledning, kan bruk av Savickas (2012, s. 15) Life Design Counseling (LDC) være en anvendbar metode. Aller først er det viktig å møte den veisøkende, i dette tilfellet informanten, der hun er. LDC er godt egnet hvis informanten ønsker å konstruere en karriere og temaene handler om overgang, veiskille eller valg. Informantene beskrev at veiledningen i fengsel stort sett dreide seg om valg av utdanning. De fortalte om vanskeligheter med overgang fra soning til frihet, om at de ønsket å leve et rusfritt liv og at de sto ved et veiskille når de skulle løslates. For å kunne takle utfordringene, ønsket de seg kompetente veiledere som kunne veilede dem i å mestre et liv i frihet uten rus og kriminalitet.

Plant (2018b, s. 270) peker på at ordet karriere betyr livsvei eller løpebane og at det kan tolkes som livsveiledning. For å sette i gang en forandringsprosess hos informantene slik at de kunne bli i stand til å endre måten å leve på, kunne karriereveiledning være en god start på et nytt liv i frihet.

Myndiggjørelse eller empowerment kan være en faktor som steg for steg kan sette den enkelte i stand til å endre livet sitt. Videre peker også Plant (2018a, s. 75) på at veiledning kan sette et menneske i stand til å planlegge egen karriere.

Den kompetente veileder bør inneha kunnskap om blant annet det å møte den andre der hun er, samt myndiggjørelse for å sette i gang forandringsprosesser. Det å få til å leve et meningsfullt liv var ett av ønskene til informantene, og gjennom karriereveiledning kunne informantene få et bedre liv til tross for at livet til nå hadde bestått av mange nedturer.

Seligman (I Røyset og Kleppestø, 2017, s. 35-36) sin modell "PERMA" beskriver viktige faktorer for å kunne leve et meningsfullt liv, slik som positive emosjoner, engasjement, relasjoner og sosial kontakt. Positive og gode relasjoner kan gi god støtte. Videre beskriver han at det å vite meningen med livet, samt å kunne oppnå ønskede mål, er viktige faktorer i nevnte modell (Seligman, I Røyset og Kleppestø, 2017, s. 35-36). Bente fortalte at hun ønsket å leve et rolig liv, kanskje med en aktivitet slik at hun hadde noe å gjøre i hverdagen. For henne ville det være et meningsfylt liv. I møte med Bente, ville det være viktig at veilederen tok hensyn til at for Bente sin del var dette var godt nok.

I tillegg til individuell veiledning kan kollektiv veiledning være et nyttig verktøy for å la deltakerne se at de ikke er alene om å tenke og føle slik de gjør. Thomsen, Skovhus og Buhl (2014) beskriver at veiledning i felleskap og gruppeveiledning kan øke utbyttet av veiledning for deltakerne da de kan gjenkjenne problem hos de andre i gruppa, samt at et personlig problem kan alminneliggjøres (Thomsen, Skovhus & Buhl, 2014, s. 14). Thomsen et al. (2014, s. 15) beskriver videre at gruppeveiledning kan bidra til at deltakerne utforsker og deler tanker, følelser og opplevelser, som igjen kan føre til økt selvsikkerhet, refleksjon og et ønske om å ville handle annerledes i fremtiden.

Bente fortalte at hun ønsket at pilotgruppesamtalene skulle opprettholdes i fengslet. Hun fortalte at for første gang på flere år hadde hun fortalt om vanskeligheter hun hadde hatt siden barndommen på denne gruppesamlingen. Hun beskrev hvor viktig det hadde vært for henne å være en del av ei gruppe hvor de snakket om følelser, om det å bygge selvtillit og å hjelpe hverandre. Bente bekreftet dermed Thomsen et al. (2014, s. 15) sin teori om gruppeveiledningens verdi for den enkelte.

Til tross for at Bente mente gruppesamtalene var viktige for henne, var et par av informantene skeptiske til gruppesamtalene da de ikke stolte på at informasjon som ble delt der ville forbli mellom deltakerne. Jeg har ikke gått nærmere inn på om de nevnte gruppesamtalene fulgte etiske retningslinjer for gruppeveiledning, men informantene nevnte taushetsplikt som en viktig faktor. Gina mente at til tross for et eventuelt taushetsløfte stolte hun ikke på at informasjon ikke ville bli delt videre. I tillegg hadde hun lite tillit til de ansatte med bakgrunn i tidligere erfaringer. Hun sa at hun ikke hadde tillit til at de ville forvalte hennes betroelser på en god måte og heller ikke hadde hun tro på at den som eventuelt ledet en gruppeveiledning, hadde relevant kompetanse i det å

kunne veilede henne eller gruppen. Hun mente med bakgrunn i dette at personer med relevant kompetanse innen rusmestring, relasjonsbygging og det å skape tillit blant annet, burde ansettes som veiledere for de kvinnelige innsatte.

Thomsen et al. (2014, s. 128) beskriver veileders ansvar og rolle i forbindelse med gruppeveiledning og legger særlig vekt på at veileder skal følge etiske retningslinjer for gruppeveiledning hvor viktige faktor er frivillighet, god informasjon om mål, form, innhold og konkrete rammer for gruppeveiledningen. Videre beskriver hun at deltakerne skal underskrive en taushetserklæring. Fortrolighet i en gruppe er grunnlaget for tillit og veileder må være sensitiv i forhold til gruppedynamikken, både når det gjelder den enkeltes nonverbale kommunikasjon og den enkeltes rettigheter (Thomsen et al., 2014, s. 129). Flere av mine informanter understreket betydningen av gruppeveiledning og påpekte at gjennom den hadde de erfart det å bli sett og hørt, samt at de hadde fått bedre selvtillit og økt mestringsfølelse.

Det som kom til syne i informantenes fortellinger var at den individuelle karriereveiledning var så og si fraværende. Det tilbudet som hjalp dem mest, var gruppesamtalene som ble tilbudt fra en frivillig organisasjon og som på det tidspunktet kun var et enkeltstående prosjekt slik informantene hadde forstått det.

9.2 Mellommenneskelige relasjoner

Et annet fenomen var ønsket om å bli sett og hørt til tross for at de hadde mislykkes gang på gang. Etter å ha lyttet til fortellingene de fem informantene fortalte i løpet av intervjuene forsto jeg at flere av dem hadde hatt en vanskelig barndom og oppvekst, noe som hadde ført dem inn i et liv i rusavhengighet og kriminalitet. De fleste av dem hadde vært ut og inn av fengslet med ujevne mellomrom i løpet av flere år, hvorav tre av dem hadde levd slik hele sitt voksne liv. Gina sin fortelling om hvordan hun ble møtt av en av de ansatte med ordene «du ser helt jævli ut i trynet», gjorde sitt til at Gina ikke fikk god relasjon med vedkommende fengselsbetjent. For å få til god kommunikasjon må det legges til rette for gode relasjoner.

Kristiansen (2013a, s. 86) beskriver at det å ha en stemme er personlig, men også relasjonelt ved at personen er innlemmet i en sammenheng der en blir hørt. Noe kan skje når en tiltaler den andre

med respekt. Buber (2003, s. 4, 10, 11) er opptatt av det mellommenneskelige møtet, om relasjonen til den andre og det å bli sett for den du er.

Løgstrup (I Eide, 2013, s. 64, 69) er også opptatt av de mellommenneskelige relasjonene og at vi er i relasjon til andre og dermed preger hverandres liv.

«Den ene har mer eller mindre av den annens liv i sin magt».

I en samtale utleverer vi oss og vi forventer at den vi snakker med skal svare deretter. En kan ta imot det som blir utlevert på forskjellige måter, for eksempel med omsorg, ivaretagende, ødeleggende eller utnyttende. Moralsk sett blir aldri relasjonen helt nøytral, og dermed innebærer det makt over hverandre. Ved misbruk av makt i relasjonen kan den andres muligheter fremmes eller hemmes (Eide, 2013, s. 70). I Ginas eksempel kan ordene hun ble møtt med demonstrere makt i relasjonen mellom de to. I tillegg mistet Gina tillitsforholdet til fengselsbetjenten. Gina fortalte at hun følte seg mindre verd som menneske på den måten hun ble møtt. Kristiansen (2013b, s. 100) beskriver at tillit kan forekomme i to former ved at den opptrer spontant og umiddelbart eller noe som vokser frem over tid.

Noen faktorer som spiller inn når et gjelder et tillitsforhold mellom to personer er i hvilken grad en utleverer seg i møtet med den andre. Det er også en grad av risiko som følger med når en viser tillit da en ikke vet om den andres handlinger eller holdninger til det som blir fortalt. Videre kan det å utlevere seg også handle om moral og etikk ved at den som viser tillit skal bli ivaretatt på en god måte. Til slutt nevner Eide (2013, s. 70) frivillighetsaspektet og forklarer det med Løgstrups tanker om at en frivillig gir noe til den andre, også inklusiv makt. Da er det videre opp til den andre å forvalte tilliten på en respektfull måte eller bruke makten på en sårende måte.

Lingås (2013, s. 51) påpeker som nevnt tidligere at de som er i en sårbare gruppe kan ha lav selvtilit og liten tro på egne fremtidige muligheter. Han mener at det å forstå hvordan deres avmakt henger sammen med vår makt er nødvendig for å kunne bidra til endring (Lingås, 2013, s. 55). I det omtalte møtet mellom Gina og fengselsbetjenten kan en gå ut fra at fengselsbetjenten ikke forvaltet den eventuelle tillit som hadde vært mellom dem tidligere, på en etisk forsvarlig måte.

9.3 Rusmestring

Fire av informantene fortalte om et liv med mange år som rusavhengig. De fikk ikke tilbud om rusmestringskurs da det var forbeholdt mannlige innsatte. Den ene av informantene hadde på eget initiativ via ledelsen i fengslet engasjert eget team utenfor fengslet som veiledet henne i forhold til hennes rusproblematikk.

Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF) kom i 2016 ut med rapporten "Rusmiddelbruk og helsesituasjonen blant innsatte i norske fengsel. Resultat fra the Norwegian Offender Mental Health and Addiction study (NorMA)" (Bukten, Stavseth, Skurtveit, Kunøe, Lobmaier, Lund & Clausen, 2016). Forskningsresultatet er et resultat fra besøk i 57 fengsler med intervju og bruk av spørreskjema hvor 1499 innsatte menn og 96 innsatte kvinner deltok. 50 % av dem som deltok opplyste at det siste halve året før soning hadde de hatt et daglig bruk av narkotika, samt at 80 % av dem var tidligere domfelte. Rapporten viste at det var stor fare for tilbakefall til nye kriminelle handlinger og dermed nye fengselsopphold (Bukten, Stavseth, Skurtveit, Kunøe, Lobmaier, Lund & Clausen, 2016, s.10).

De fire informantene som beskrev utfordringer knyttet til rus, var bekymret for om de ville klare å holde seg nøkterne når de ble løslatt. De følte seg ikke rustet til å takle livet i det fri uten rus. De hadde mislykkes flere ganger tidligere og tre av dem fortalt at de hadde sonet mellom ni og tolv dommer i tillegg til diverse behandlingsopphold, det vil si at de hadde hatt flere tilbakefall slik NorMa-rapporten beskriver (Bukten et al., 2016, s. 34).

Videre peker NorMa-rapporten (2016) på at det er kjønnsforskjeller mellom innsatte kvinner og menn. Kvinnene hadde hatt mindre stabile oppvekstvilkår og mer psykiske plager enn menn, og de hadde hatt et større og mer alvorlig rusproblem enn menn i det siste halvåret før soning (Bukten et al., 2016, s. 33). I min forskning stilte jeg ikke spørsmål om informantenes psykiske helse, men de fortalte om helseproblemer, om det å møte til soning og plutselig skulle avruses etter lengre misbruk av narkotika, samt utfordringene omkring det. Slik jeg leser dette punktet i rapporten, underbygger den at de kvinnelige innsatte er en sårbar gruppe og at soningsforholdene dermed bør tilrettelegges spesielt for dem.

NorMa (2016) foreslo flere tiltak i rapporten, og konkluderte med at i tillegg til behandling for somatisk og psykisk helse var rusbehandling meget viktig, spesielt ”for å mestre den sårbare overgangen mellom soning og et liv i frihet” (Bukten et al., 2016, s. 3). Rapporten underbygger informantenes sterke ønske om et rusmestringstilbud og det er lett å si seg enig i både sett i lys av et individperspektiv, men også et samfunnsperspektiv. Informantene var selv eksempler på at uten rusmestringstilbud var veien kort tilbake til rus og kriminalitet ved løslatelse da de fleste av jentene var rusmisbrukere og kriminelle gjengangere. Informantene uttrykte både redsel og stress med å skulle løslates uten å ha følelse av kontroll på det å møte livet utenfor fengselsmurene. De oppfattet ikke tilværelsen som meningsfull, begripelig og håndterbar.

Antonovsky (2012, s. 39) sitt begrep ”sense of coherence” oversatt til opplevelse av sammenheng (OAS), blir meget aktuelt når en ser på fortellingene til informantene om hvordan de ønsker å leve et liv uten rus og kriminalitet og hvor livet er meningsfullt, begripelig og håndterbart. Videre beskriver Antonovsky (2012) begrepet salutogenese som er læren om hva som gir god helse, noe som var fraværende hos informantene. Det blir for meg et paradoks at fengselsledelsen ikke ser den forebyggende effekten det vil være å gi tilbud om rusmestring til de kvinnelige innsatte, da dette ble tilbudt de mannlige innsatte. Hvorfor det ikke er likeverd mellom kvinner og menn når det gjelder dette tilbudet, ga ikke informantene noe entydig svar på, men økonomi ble nevnt som en faktor.

Hvordan skal informantene som er rusavhengige klare å leve et liv i balanse, et liv hvor de ikke skal leve på siden av samfunnets sosiale strukturer, men tvert imot leve et verdig liv? Informantene beskrev en oppvekst med mangel på tillit til andre, om sårbarhet og om følelsesmessig ustabilitet som kan føre til negative relasjoner (Amundson, 2004, s. 31). Deres ønsker var å bli rusfri, bli verdsatt og å få veiledning til å mestre livet på en bedre måte. Amundsons (2004, s. 7-14) beskrivelser om det å leve et balansert liv ved blant annet å komme ut av offerrollen og få troen på seg selv, var også viktig for informantene.

Slik jeg ser det er det meget viktig at rusmestringskurs igangsettes først slik at den videre karriereveiledning innen livsmestring kan starte.

9.4 Systemet svikter

NOU (2016:7, s. 209) peker på at Kriminalomsorgen har ansvar for å legge til rette for samarbeid med NAV, rådgiverne i skoleundervisningen og andre frivillige organisasjoner når det gjelder karriereveiledningstilbudet til de innsatte. NAV har ansvar for veiledning når det gjelder tilbakeføring etter soning (NOU 2016:7, s. 209). Ut fra hva informantene fortalte om sine erfaringer, er det stor svikt i denne veiledningen fra NAV.

Når en ser på at innsatte i norske fengsler har lavere utdanningsnivå og kortere arbeidserfaring enn befolkningen ellers, er det av stor viktighet at NOU (2016:7, s. 214, 216) sin anbefaling om at kunnskapsgrunnet om karriereveiledning i kriminalomsorgen styrkes. Det bør legges større vekt på kjønnsperspektivet både i karriereundervisningen og karriereveiledningen. Videre anbefaler utvalget at kunnskapsgrunnet om karriereveiledning styrkes i kriminalomsorgen.

De kvinnelige innsatte i norske fengsler er en sårbar og utsatt gruppe. Forskningsetisk komité (NESH) (I Dalen, 2011, s. 104) poengterer ansvaret som forskeren har når det gjelder å gi utsatte grupper en stemme i samfunnet da det kan bedre de utsattes kår. Dalen (2011, s. 104) legger til at forskeren har et særskilt etisk ansvar for å beskytte denne gruppen som kan ha utfordringer i å beskytte egne interesser. Som forsker er jeg derfor meget bevisst på min rolle som formidler av informantenes fortellinger ved at jeg har fulgt etiske og metodiske retningslinjer, samt at jeg har redegjort for de ulike trinnene i forskningsprosessen (Dalen, 2011, s. 104).

For meg har det i praksis betydd at jeg har forsøkt å møte informantene der de er, hørt på deres fortellinger, gjengitt deres sitater korrekt, utelatt sitater av personlig art for å unngå gjenkjenning, samt vært meget nøye med anonymisering av informantene og deres fortellinger. Videre har jeg forsøkt å formidle informantenes ønsker korrekt og med respekt slik at deres ønsker om en bedre soningstid blir fremhevet på en god måte. På samme måte som dette er viktig i møtet mellom forsker og informant, er det også viktig i møte mellom veileder og veisøker i fengsel. Jeg tenker at for å ivareta informantene, bør de tilbys karriereveiledning av kompetente veiledere. Dette er ekstra viktig i og med de er en sårbar gruppe med spesielle behov.

Sultana (2014, s. 318) peker også på at flere burde få tilbud om karriereveiledning, spesielt de sårbare og sier at karriereveiledning kan føre til sosial rettferdighet både på mikro, - og makronivå. Dette forutsetter imidlertid at veilederen har kompetanse innen fag og etikk.

Anne fortalte at hun hadde fått en kjennelse på fire ukers varetekt, men at hun ikke visste om varetektstiden ville bli forlenget med fire nye uker eller ikke. Hun sa også at det var tilfeldig at hun fikk en kontaktbetjent som brydde seg om henne og som hun fikk veiledning av da det vanligvis ikke gis veiledning til dem som sitter i fengsel i kortere tid. I tillegg var dette hennes første møte med fengselsvesenet. Hun fikk heller ikke anledning til å delta på pilotprosjektet med gruppesamtaler på grunn av sin eventuelle korte tid i fengsel.

På bakgrunn av dette kan det virke som om kortere soningstid, eventuell varetekt, kan være en utfordring på systemnivå da karriereveiledning ikke var et tilbud for dem. Sett fra et forebyggende ståsted mener jeg at et karriereveiledningstilbud burde vært obligatorisk for alle. Med de verktøy som finns innenfor karriereveiledning er det fullt mulig å gi en profesjonell veiledning tilpasset de innsatte uansett lengde på soningstid, eventuell varetekt. Det kan virke som om betydningen av ordet veiledning innad i fengslet, kun er relatert til valg av utdanning og kursing under soning, ikke karriereveiledning i ordets brede betydning.

Kriminalomsorgen har som nevnt tidligere ansvaret for karriereveiledning i fengsel, og har samarbeid med NAV og karrieresentre (NOU 2016:7, s. 209). En påbegynt karriereveiledning i fengsel kan videreføres etter løslatelse, noe som kan lette overgangen mellom soning og frihet. Videre kan kanskje karriereveiledning øke livskvaliteten under soning, men også i frihet da veiledningen kan gi håp og mestringsfølelse. Ved å rette opp mangler i systemet kan flere innsatte få hjelp til livsmestring som igjen kan føre til fravær av kriminalitet, nye dommer og ny soning.

9.5 Brukermedvirkning

Plant (2018a, s. 75) poengterer at brukermedvirkning er basert på ideen om aktivt medborgerskap og demokrati, samt at brukermedvirkning innebærer "å gi individ og samfunn retten til å spille en aktiv rolle i utformingen av tjenester som påvirker tilværelsen deres". Generelt sett er det lite brukermedvirkning innenfor veiledningstjenester, samt innenfor forskning i veiledning (Plant, 2018a, s. 77). Haug (2018, s.193) bekrefter Plants påstand om at det er liten brukermedvirkning i

strategisk utviklingsarbeid knyttet til karriereveiledning. Dette bekreftes også i den nordiske sammenlignende studien vedrørende voksne brukere av veiledningstjenester av Vilhjálmsdóttir, Dofradóttir og Kjartansdóttir utført i 2011 (I Haug, 2018b, s. 193).

Mangel på brukermedvirkning viser seg å være aktuelt også innenfor fengselsvesenet. Informantene ønsket kompetente veiledere til å tilby karriereveiledning, men uttrykte også at deres stemme ikke ble hørt eller tatt hensyn til. Videre sa de at i begynnelsen av et soningsopphold kunne de streve med å forholde seg til det å bli rusfri og hadde ikke overskudd til å skulle bli veiledet. Jeg tenker at rusmestring bør integreres i en utvidet forståelse av karriereveiledning for å kunne imøtekomme informantenes ønsker.

Veiledning er et viktig tiltak relatert til samfunnsproblem slik som ufrivillig deltidsarbeid, arbeidsledighet og sosial utestenging (Plant, 2018a, s. 77). Informantene fortalte om sine erfaringer med arbeidsledighet og sosial utestenging. Derfor er de en meget aktuell gruppe som burde bli sett og hørt vedrørende mangel på tilbud om karriereveiledning i fengsel, men også ønsket om gjennomføring av veiledning. Plant (2018a, s. 77) peker på at det er mangler på brukermedvirkning innen veiledning, og at NOU-rapporten heller ikke gir brukerne en sterk stemme. Dette støtter opp om informantenes oppfatning av mangel på å bli hørt.

Ved å lytte til informantenes ønsker og ved å møte dem på deres forslag om karriereveiledning og rusmestringskurs, ville det kunne gi informantene en bedre hverdag både under soning, men også i frihet.

9.6 Overgangen fra fengsel til frihet

Ved å se på informantenes ønsker om karriereveiledning, rusmestringskurs, hva som skjer når systemet svikter, deres ønsker om brukermedvirkning og bedre mellommenneskelige relasjoner, blir det tydelig for meg at informantenes stemme bør høres for at overgangen fra fengsel til frihet skal bli bedre enn det de har opplevd tidligere. Fraværet av de overnevnte faktorene har ført til nye dommer og nye soninger. Kunnskapen om disse faktorene burde ikke være ny for verken de innsatte eller de ansatte, men tiltak burde settes i system for å bedre de innsattes hverdag.

Katznelson (2010, s. 71) sier:

”De skal selv finde ud af det, og det er der mange der ikke magter”.

Sitatet sikter til utsatte unge som er dømt til individualisering og skal selv finne ut av livet, men klarer det ikke uten hjelp. Jeg mener det er overførbart til den sårbare gruppen mine informanter tilhører til tross for at de er voksne, da de beskriver en hverdag hvor de ikke ser muligheter til å kunne forandre livet sitt. Katznelson (2010, s. 77) peker på at de utsatte unge har en generell mangel på selvtillit og usikkerhet som er dominerende og som igjen gjør at ungdommene ikke har reelle fremtidsplaner.

Flere av informantene beskrev usikkerhet, lav selvtillit, mangler på gode relasjoner og at de følte seg lite verdsatt. Med sitt rusproblem og kriminalitet var det vanskelig å tro på at en kunne skape en ny fremtid.

Eva fortalte det slik:

«For min del da, jeg vet lite om muligheter, jeg vet ikke noen ting egentlig, det er skummelt, og altså når jeg ikke vet at da skal jeg gjøre det og det og det liksom, det er ikke lett å vite noen ting når jeg kommer ut, det er skummelt å komme ut... og stress».

Jeg gjengir dette sitatet da dette var Evas situasjon to dager før løslatelse. Hun fortalte at hun ikke hadde fått veiledning annet enn fra en rektor for noen år siden, samt én veiledning relatert til utdanning ved forrige soning for noen få år siden. Hun beskrev en livssituasjon som var meget vanskelig for henne og som ville føre til store utfordringer vedrørende hennes livssituasjon etter soning.

Katznelson (2010, s. 79) sier at det å ha et utdannelsesønske og en fremtidsplan er identitetsskapende. Eva hadde et ønske om å fullføre en skolegang og ville kontakte veilederen på et karrieresenter hun skulle hatt avtale med like før hun måtte inn til soning. Hun hadde på eget initiativ under soningen laget en plan og ønsket å ta det første steget for å fullføre en utdanning. Hun var engstelig og følte stress når det gjaldt livet generelt da det var mange faktorer som var usikre, - blant annet bosted, økonomi, studiested. Hadde Eva fått karriereveiledning mens hun sonet, kunne det forberedt henne og lettet overgangen fra soning til frihet.

Antonovsky (2012, s. 39) beskriver at vår opplevelse av sammenheng bygger på gjentatte livserfaringer ved at en skal ha en indre sammenheng, medbestemmelse og en god balanse mellom over- og underbelastning. Eva og de andre informantene beskrev at de følte usikkerhet og hadde mangel på selvtillit, noe som kan beskrive deres mangel på indre balanse. De var tydelige på at de ønsket brukermedvirkning, men at de hadde erfaringer med det motsatte. I tillegg var det å skulle mestre overgangen fra fengsel til frihet skummelt og vanskelig da de hadde håp om å skulle klare et liv uten rus, men på grunn av gjentatte tilbakefall, fryktet de nederlag nok en gang. Flere av informantene ga også tydelig informasjon om at for å skulle klare belastningen med overgangen fra fengsel til frihet, trengte de hjelp mens de sonet, men også etter løslatelse. De beskrev at deres opplevelse av å kjenne på en god sammenheng i livet ikke var tilstede, noe som kunne tyde på at de hadde en lav CoS, Sence of Coherence, slik Antonovsky beskriver (2012, s. 43).

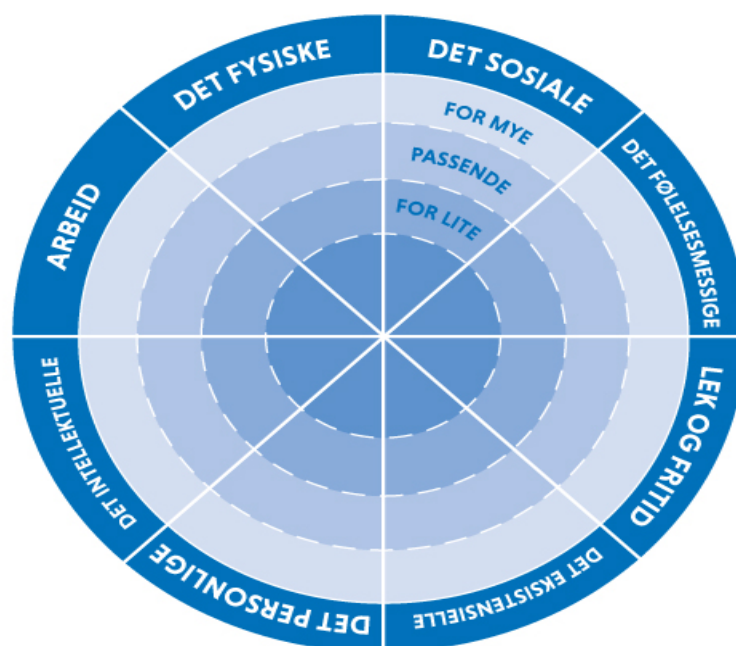
I denne sammenheng er det også relevant å se på funnene i lys av Amundsons begrep lenge,- bredde- og dybde (2004, s. 20). Med tanke på lengedimensjonen beskrev de et liv i stor fare med rusmisbruk og kriminalitet. Når det gjelder breddedimensjonen, fortalte de om hvilke utfordringer de sto overfor ute i det fri når de ikke hadde aktiviteter å gå til, noe som kunne være utfordrende relatert til å kunne leve rusfritt. Dybdedimensjonen beskrev de med at det var vanskelig å ta initiativ for å få et bedre liv og at med mangel på selvtillit kom også frykten for forandringer.

Lingås (2013) beskriver at frihetsberøvelse blant annet er ment som straff, men at de innsatte skal tilbakeføres samfunnet etter endt soning. Rusavhengige har blitt behandlet som spedalske i samfunnet og derfor ofte har blitt kasteballer mellom blant annet NAV, kriminalomsorg og kommunale helsetjenester med rus som oppgave (Lingås, 2013, s. 50). Gjennom min forskning har det blitt tydelig at så lenge ikke rusavhengigheten blir behandlet, er det stor fare, for ikke å si ganske sannsynlig, at de kvinnelige innsatte kommer til å fortsette et liv i rus og kriminalitet og dermed forbli gjengangere i norske fengsler. Derfor er det essensielt at de kvinnelige innsatte også tilbys rusmestringskurs slik at de står bedre rustet etter løslatelsen. Med innføring av rusmestringskurs for de kvinnelige innsatte vil det også bli likeverd mellom kvinner og menn slik informantene uttrykte et sterkt ønske om.

Etisk praksis henger sammen med vårt menneskesyn (Lingås, 2013, s. 50). Det å bli stemplet, stigmatisert og utstøtt gjennom et helt liv uten å få hjelp, kan føre til en fortsettelse i det samme

(Lingås, 2013, s. 51). En av informantene hadde en jobb å gå til etter løslatelse, mens de andre fire hadde erfart at det var håpløst for dem å få en jobb med den ballasten de hadde. De ønsket å leve et liv uten rus og visste at det ville ta mye av deres krefter. Håpet var å kunne leve et liv i balanse hvor de hadde et sted å bo, var rusfrie, samt hadde en grei økonomi.

En kan diskutere om Amundsons (2004, s. 22) livsbalansehjul vil være aktuelt for informantene. Jeg tror det ville vært nyttig for å synliggjøre områder en kunne jobbe videre med. Jeg mener at gjennom rusmestringskurs og karriereveiledning ville den enkelte kunne opparbeide seg balanse på områder som tidligere har vært forsømt. For mange er det å ha en jobb å gå til alfa og omega, mens mine informanter uttalte et sterkt ønske om å kunne leve et liv uten stress og redsel for å ruse seg igjen og de konsekvensene det medførte. Aktivitet var viktig for dem, derfor var ønsket om en deltidsjobb også tilstede hos de fleste.

Figur 1: "Livsbalansehjulet" (I Røyset & Kleppestø, s. 134).

Savickas' Life Design Counseling (Savickas, 2012, s. 15) er godt egnet når det er snakk om overganger slik som her fra fengsel til frihet. Ved å benytte LDC kan informantene komme ut av

offerrollen og ta tilbake ansvaret over eget liv ved å skape et nytt livsportrett. I tillegg kan Amundsons (2004, s. 20) tre dimensjoner være nyttige for å gi veisøker muligheter til å reflektere over de ulike dimensjonene for å få balanse i eget liv.

Selvsagt kan andre metoder innen karriereveiledning også være nyttig for informantene, men jeg har valgt å fokusere på LDC i denne oppgaven. Informantene har lite eller ingen erfaring med karriereveiledning og de trenger å få bevissthet omkring egne styrker de kan bygge videre på. De trenger å opparbeide tillit til seg selv og andre, samt skape mestringfølelse for å lette overgangen. Derfor er det viktig at karriereveiledningen som startes opp under soning, videreføres til livet i frihet.

9.7 Oppsummering av de tydeligste funnene

Forskningen bygger kun på fem intervjuer, og dermed kan jeg ikke generalisere funnene på dette grunnlaget. Jeg vil imidlertid oppsummere mine funn i følgende punkter:

1. Karriereveiledning i fengsel bør forstås i et livsmestringsperspektiv, ikke kun veiledning i forhold til utdanning. Veiledningen vil kunne lette overgangen fra soning til et liv i frihet.
2. Rusmestringskurs er meget viktig da det er en helt nødvendig forutsetning for å få balanse i livet.
3. Det er behov for å styrke karriereveiledningskompetansen blant de ansatte.
4. Informantene var tydelige på betydningen av gruppeveiledning, og dette bør derfor vurderes innført på permanent basis.
5. Informantene etterlyste å bli hørt, og brukermedvirkning bør innføres slik at de kvinnelige innsatte er aktive i utformingen av aktivitets-, utdannings- og jobbtilbud, samt karriereveiledningstilbudet for de kvinnelige innsatte.

10 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å synliggjøre hvilken betydning karriereveiledning kan ha for kvinnelige innsatte i fengsel. Gjennom intervjuene har jeg fått innblikk i deres tanker og erfaringer omkring mangel på karriereveiledning og rusmestringskurs. Informantene har fortalt om sterke opplevelser i sine møter med ansatte når det gjelder mangler på mellommenneskelige relasjoner og hvordan det har fått dem til å føle seg lite verdsatt. De har også beskrevet mangel på likeverd mellom de kvinnelige og mannlige innsatte når det gjelder tilbudet om utdanning, kursing og aktiviteter.

Til tross for de beskrevne manglene var informantene positive til å komme med forslag til tiltak som kunne bedre soningsforholdene. De ønsket brukermedvirkning vedrørende nye aktiviteter og hadde flere forslag til forbedringer slik som blant annet individuell karriereveiledning og fortsettelse av pilotprosjektet med samtalegruppene. De ønsket også dedikerte, kompetente veiledere som hadde karriereveiledning som hovedfokus for alle som ønsket det.

Når jeg ser på enkeltelementene i et større perspektiv, det vil si å ha Aadlands hermeneutiske tilnærming (I Jacobsen, 2010), har jeg oppdaget at det er viktig å lytte til de innsattes ønsker og forslag om forbedringer da det i et samfunnsperspektiv kan virke forebyggende mot rus og kriminalitet, men ikke minst i et individperspektiv for de innsattes livsmestring (Jacobsen 2010, s. 125).

En god overgang fra fengsel til frihet er livsviktig for mange av de innsatte. Ved å starte opp så tidlig som mulig med karriereveiledning mens de soner, kan karrierekompetanse bygges hos den enkelte. Tiden i fengsel kan omgjøres til rehabilitering slik hensikten er, og ikke kun oppbevaring. Med dette kan overgangen til et balansert og meningsfullt liv i frihet bli en realitet.

Jeg innledet oppgaven med å sitere fra OECD (2004, s. 67) hvor det påpekes at veiledning i et livslangt perspektiv skal være sentralt slik at borgere i alle aldre og ulike faser i livet kan identifisere egne kunnskaper, interesser og kompetanser for blant annet å kunne ta beslutninger for å styre sin individuelle livsvei.

Jeg vil avslutte med OECD (2004, s. 67) hvor det påpekes at vi må ha effektive system for både karriereinformasjon- og utvikling for å sikre sosialt likeverd og økonomisk vekst for alle. Dette gjelder spesielt for denne sårbare gruppen som de kvinnelige innsatte hører inn under.

Utgangspunktet mitt for valg av fengsel til å foreta intervjuene var at jeg hadde kunnskap om at fengselsledelsen var meget opptatt av likeverd for kvinners soningsforhold i Norge. utfordringer kan være på systemnivå eller ha økonomiske årsaker uten at jeg har undersøkt dette nærmere i denne oppgaven.

Et eget kvinnefengsel har nylig blitt åpnet og er et av tiltakene som skal bedre kvinners soningsforhold. I tillegg håper jeg at mine funn i denne forskningen vil føre til at det settes større fokus på karriereveiledning i en bredere betydning enn det som eksisterer i dag, samt igangsetting av systematisk karriereveiledning uansett kort eller lang soningstid og eventuell varetekt.

Forslag til videre forskning kan være å utvikle et karriereveiledningstilbud for kvinnelige innsatte der brukerne er aktive i utformingen av dette tilbudet.

Referanser/litteraturliste

Amundson, N. E. (2004). *Livets fysik*. Fredensborg: Forlaget Studie og Erhverv a.s.

Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal akademiske.

Bakke, G. E., Byholt, V. og Ianka, P. (2017). *Rapport om karriereveiledning i kriminalomsorgen. Resultater fra en undersøkelse til rådgiverne i fengselsundervisningen*. Hentet fra <http://veilederforum.no/content/rapport-om-karriereveiledning-i-kriminalomsorgen>

Bergset, M. B. (2018). *Gi meg en jobb, så går alt bra. En Q-metodologisk studie av hvordan innsatte på kortere dommer opplever seg selv i et karrieresperspektiv*. (Mastergradsavhandling, NTNU). Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2566344>

Buber, M. (2003). *Jeg og du*. Trondheim: De norske Bokklubbene.

Christensen, G. (2005). Etiske konstruksjoner i det kvalitative forskningsinterview. I T. B. Jensen & G. Christensen (Red.) *Psykologiske og pædagogiske metoder. Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. (s. 293-317). Fredriksberg: Roskilde universitetsforlag.

Creswell, J. W. & Miller, D. L. (2000). *Determining validity in qualitative inquiry. In Theory into Practice*. Volume 3, 124-130.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Eide, S. B. (2013). Relasjoner som kilde og tema i etikken: Knud E. Løgstrup. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævareid & D. G. Aasland. *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk* (s. 63-76). Bergen: Fagforlaget.

Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk*

tilnærming. (Doktorgradsavhandling). Institutt for spesialpedagogikk. Det utdanningsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo, Oslo.

Haug, E. H. (2018). Et innovasjonsteoretisk blikk på kvalitetsutvikling av karriereveiledningstjenester – med særlig vekt på spredningsfasen og betydningen av brukerinvolvering. I Kjærgård, R. & Plant, P. (Red). *Karriereveiledning for individ og samfunn* (s. 184-204). Oslo: Gyldendal

Heggen, K. (2016). Frafall, motivasjon og identitet. I Lingås, L. G. & Høsøien, U. (Red.), *Utdanningsvalg – identitet og danning* (s. 169-182). Oslo: Gyldendal Akademiske.

Husserl, E. (1997). *Fænomenologiens Idé*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2. Utgave). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*. (Meld. St. 12 2014 - 2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fcd260d2f1f44e8b26df955192a01fd/no/pdfs/stm201420150012000dddpdfs.pdf>

Kalleberg, R. (1996). Feltmetodikk, forskningsopplegg og vitenskapsteori. Forord til Hammersley, M. Og Atkinson, P. *Feltmetodikk: grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. (6-28) Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Katznelson, N. (2010). "De skal selv finde ud af det, og det er der mange der ikke magter" – om udsatte unge i en individualisert tid. I P. Plant (Red.), *Vejbred – En antologi om vejledning* (s. 71-83). København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Kriminalomsorgen (2018) *Narkotikaprogram med domstolkontroll*. Hentet fra <https://www.kriminalomsorgen.no/narkotikaprogram-med-domstolkontroll.237893.no.html>

Kriminalomsorgen. (2017). *Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring (2017-2020)*.

Hentet fra

<https://www.kriminalomsorgen.no/strategi-for-kvinner-i-varetekt-og-straffegjennomfoering.6004438-237613.html>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2015). *Likeverdige forhold for kvinner og menn under kriminalomsorgens ansvar*. Hentet fra

<https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=likeverdige+forhold+for+kvinner+og+menn+under+kriminalomsorgens+ansvar&ie=UTF-8&oe=UTF-8>

Kristiansen, A. (2013a). Respekt i samarbeid. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævareid & D. G. Aasland. *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk* (s. 85-90). Bergen: Fagforlaget.

Kristiansen, A. (2013b). Tillit i samarbeid. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævareid & D. G. Aasland. *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk* (s. 99-106). Bergen: Fagforlaget.

Krumboltz, J. (2009). *Happenstance Learning Theory*. *Journal of Career Assessment*. 17(2), 135-154

Likestilling- og diskrimineringsombudet. (2017). *Innsatt og utsatt – rapport om soningsforhold til utsatte grupper i fengsel*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/7fcd260d2f1f44e8b26df955192a01fd/no/pdfs/stm201420150012000dddpdfs.pdf>

Lingås, L. G. (2013). *Ansvar for likeverd - etikk i tverrfaglig arbeid med habilitering og rehabilitering* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lingås, L. G. (2016). *Utdanningsvalg – identitet og danning*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Lund, L. (2010). Den biografiske dimension i veiledningsarbeidet. I P. Plant (Red.). *Vejbred – En antologi om veiledning* (s. 43-55 (5. utg.)). Aarhus: Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag.

NOU 2016:7 (2016). *Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn*. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 27. mars 2015: Avgitt til Kunnskapsdepartementet 25. april 2016. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no>

NSD (2018) *Må jeg melde prosjektet mitt?* Hentet fra https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/index.html

Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforlaget

OECD (2004) *Career guidance. A handbook for policy makers*. Hentet fra <http://www.oecd.org/education/innovation-education/34060761.pdf>

Plant, P. (2018a). Vi vil gjerne bli hørt, men er det noen som hører? Brukernes stemme i karriereveiledning. I Kjærgård, R. & Plant, P. (Red). *Karriereveiledning for individ og samfunn* (s. 74-87). Oslo: Gyldendal

Plant, P. (2018b). Etterord. I Kjærgård, R. & Plant, P. (Red). *Karriereveiledning for individ og samfunn* (s. 270-276). Oslo: Gyldendal

Røyset, R. J. & Kleppesø, K. H. (2017). *Utdanningsvalg – karrierelæring og livsmestring*. Bergen: Fagbokforlaget

Savickas M. (2012). *Life Design: A Paradigm for Career Intervention in the 21st Century*. Journal of Counseling & Development, Vol. 90, 13-17.

Senter for rus og avhengighetsforskning. (2016). *SERAF rapport nr. 2/2016- Rusmiddelbruk og helsesituasjon blant innsatte i norske fengsel. Resultater fra the norwegian offender mental health and addiction study (NorMa)*. Hentet fra

<https://www.med.uio.no/klinmed/forskning/sentre/seraf/publikasjoner/rapporter/2016/seraf-rapport-nr-2-2016-rus-helse-fengsel.html>

Sivilombudsmannen (2016?). *Kvinner i fengsel, 2014-2016 – En temarapport om kvinners soningsforhold i Norge*. Hentet fra sivilombudsmannen.no
https://www.sivilombudsmannen.no/wp-content/uploads/2017/05/Temarapport_Kvinner-i-fengsel.pdf

Stålesen, I. G. L. (2017). *Hvordan kan karriereveiledning påvirke sosial inkludering hos kriminelle gjengangere?* Hentet fra
<https://veilederforum.no/content/hvordan-kan-karriereveiledning-paavirke-sosial-inkludering-hos-kriminelle-gjengangere>

Sultana, R. G. (2014). Career Guidance for Social Justice in Neoliberal Times. Kap. 18 i Arulmani G. & al: *Handbook of Career Development International Perspectives*. New York: Springer, 317-334.

Thomsen, R., Mathiassen, C., & Wahlgren, B. (2013). *Vejledning og Kompetanseafklaring i Danske Fængsler*. Eksempler og anbefalinger. Hentet fra
<http://ebooks.au.dk/index.php/aul/catalog/view/57/56/206-2>

Walseth, L. T. & Malterud, K. (2004). *Salutogenese og empowerment i allmennt medisinsk perspektiv*. Hentet fra Tidsskrift for Den norske legeforening
<https://tidsskriftet.no/2004/01/kronikk/salutogenese-og-empowerment-i-allmennt-medisinsk-perspektiv>

Aasland, D. G. & Eide, S. B. (2013). Samarbeid og etikk: Jeg, vi og den andre. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævareid & D. G. Aasland. *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk* (s. 11-17). Bergen: Fagforlaget.

Oversikt over tabeller og figurer

Figur 1-1. Livsbalansehjulet (Røyset & Kleppestø, 2017, s. 134.)

Vedlegg

Vedlegg 1: NSD sin godkjenning av forskningsprosjektet

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?

Referansenummer

659021

Registrert

18.11.2018 av Inger Grete Lia Stålesen - 888737@student.usn.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag

Prosjektansvarlig

Roger Kjærgård, roger.kjargard@usn.no, tlf: 95868730

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Student

Inger Grete Lia Stålesen, ingergretelia@hotmail.com, tlf: 99041615

Prosjektperiode

18.11.2018 - 20.06.2019

Status

21.01.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

21.01.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt behandlingen gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema med vedlegg 21.1.2019 samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser og alminnelige personopplysninger frem til 20.6.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være de registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 10, jf. personopplysningsloven § 11(2) a), jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lasse Raa

Tlf. personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Intervjugal

MAL FOR SEMISTRUKTURERT INTERVJU

«Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?»

FORNAVN:

ALDER:

En enkel definisjon på karriereveiledning kan være

- Veiledning på utdanning
- Veiledning på yrke
- Veiledning på hvordan du ønsker å leve livet ditt (Life design)

1. Hva forstår du med begrepet **karriereveiledning**?
2. Hvilke **erfaringer** har du med karriereveiledning?
3. Hvilken **betydning** har karriereveiledning hatt for deg?
4. Hvis ikke, - hvilke erfaringer har du med VINN og BRIK?
 - a. Hvordan **opplevde** du veiledningen?
5. Hvordan tenker du at karriereveiledning kan **bidra til å bedre livet** ditt etter endt soning? Livskvalitet.
6. Hvis jeg sier «**brukermedvirkning**» i forhold til karriereveiledning, - hva tenker du da?
 - a. Hvordan skulle du **ønske** at veiledningstilbudet så ut?
7. Avslutningsvis
 - a. Hvordan har du **opplevd** dette intervjuet
 - b. Hva tenker du **nå**
8. Antall **dommer**
9. Antall **fengsler** du har sonet i

Vedlegg 3: Samtykkeskjema uten signatur

Samtykkeerklæring for intervju i forbindelse med masterstudium i karriereveiledning ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Dette intervjuet inngår som en del av forskningen til min masteroppgave. Førsteamanuensis Roger Kjærgård ved USN er min veileder.

Jeg ønsker å finne ut av hvordan du som kvinnelig innsatt opplever og erfarer den eventuelle karriereveiledningen du får, derfor er min foreløpige problemstilling på masteroppgaven:

«Hvilken betydning kan karriereveiledning ha for kvinnelige innsatte i fengsel?»

Jeg ønsker å intervju cirka fem kvinner om dette.

All deltagelse er frivillig og du kan trekke deg når som helst. Jeg kommer til å ta notater underveis, samt ta opp samtalen på lyd. Du kan når som helst avslutte intervjuet eller trekke tilbake informasjon som er gitt under intervjuet.

Av hensyn til personvernet har Norsk senter for forskningsdata (NSD) bestemt at samtykket til å delta i prosjektet skal leses inn på lydopptaket i begynnelsen av intervjuet.

Notatene og masteroppgaven vil bli anonymisert. Det vil si at ingen andre enn undertegnede vil vite hvem som er blitt intervjuet, og informasjonen vil ikke kunne tilbakeføres til deg.

Med vennlig hilsen

Inger Grete Lia Stålesen

Masterstudent i karriereveiledning

Vedlegg 4: Kontaktbetjentens hovedoppgaver

Kontaktbetjentens hovedoppgaver kan være blant annet:

- støtte og motivere et bestemt antall innsatte til å arbeide målrettet med sitt opphold i fengselet.
- Legge forholdene til rette for at innsatte skal kunne gjøre en egeninnsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster.
- Ha ansvar for at innsatte får informasjon om fengselet, samt rettigheter og plikter
- Gi den innsatte en innføring i kontaktbetjentens oppgaver og avgrensninger av disse,
- **Kartleggingsskjema.** (skjema) – nytt skjema kommer snart

Side en fylles ut i mottagelsen. Side 2 og 3 fylles ut av kontaktbetjent innen 14 dager. Det vil si at mennene blir kartlagt i varetekten og kvinnene på kvinneavd. Alle skal være kartlagt innen 14 dager. Videre må vi huske på å sende kartleggingsskjema videre til neste avdeling når innsatte flyttes på. Kartleggingsskjema er en mal, som må fylles ut på pc'en. Lagre den, og ta en kopi til mappen. Husk å skrive på kompis at dette er gjennomført. For de som ikke vil kartlegges, så skal også dette skrives ned i kompis. For de som ikke kan norsk eller engelsk, så skal vi kontakte helseavd./sos.kons for å høre om de har behov for dette og om vi evt må få inn tolk. Husk kompis føring.

- Være bindeledd mellom den innsatte og fengselet for øvrig.
- **Samtykke erklæring**

- **Fremtidsplan** (skjema)

Fremtidsplanen er et verktøy for samarbeid mellom innsatte, kontaktbetjent, sosialkonsulent og andre parter i saken.

Alle som er på dom skal ha fremtidsplan, hvis noen innsatte nekter å ha dette må dette noteres i innsattemappen og på KOMPIS.

De som sitter i varetekt og ønsker fremtidsplan skal også få dette. Det kan da være aktuelt å spørre innsatte om han eller hun ønsker fremtidsplan når de har vært hos oss i ca 4 uker.

Fremtidsplanen er laget som en mal og må fylles ut på pc'en. Ta så ut en kopi og gi til innsatte som han eller hun har på cellen. Denne skal oppdateres på pc'en ca en gang pr mnd. Det er innsatte og kontaktbetjent (og i noen saker sosialkonsulent) som har ansvar for at denne alltid er oppdatert. Legg inn på KOMPIS når dere har laget fremtidsplan og skriv også inn når dere oppdaterer denne. Alle som søker om permisjon, løslatelse, overføring osv, skal ha fremtidsplan. Husk at en fremtidsplan skal inneholde planer for soningen og planer etter løslatelse, korte og langsiktige mål, alt er like viktig!

- **Registrering av boforhold.** (skjema)

Kriminalomsorgen og flere av våre kommuner har inngått en avtale om bolig etter løslatelse. Alle innsatte blir registrert vedrørende bolig. Sender skjema til hjemkommunen ved innkomst. Kommunen sender svar om våre opplysninger stemmer.

- **Ansvargruppemøter**

Det er sos.kons som koordinerer ansvargruppemøte, skriver referat og kaller inn til møte i ansvargruppen. En innsatt som har fått innvilget ansvargruppemøte har dette ca hver 6-8 uke. De som deltar er blant annet :Innsatte – kontaktbetjent – sos.kons – sos.kontor – NAV – Utredningsenheten – friomsorgen – Ny start – politi osv

Vi har ansvargruppemøte for å blant annet samkjøre samarbeid, felles mål, fordele ansvar osv. Som kontaktbetjent skal du blant annet fortelle om innsatt, hvordan fungerer han på avdelingen osv. Du kan også kontakte våre samarbeidspartnere for spørsmål, info osv.

- **Oppfølgingssamtaler med innsatte**

Oppfølgingssamtale med din kontaktinnsatt minst hver 14. dag, helst en gang pr. uke
Bestill kontaktbetjenttid, oppmelding av samtale, til vakthavende minst to dager før.
Lag gjerne en plan for samtalen, bruk gjerne kartleggingskjema som et verktøy for oppfølgingssamtalen.

Hvor lenge må en samtale vare? 10 min til 1 timer